KAPRIJKE – KPR3007
PLEIN, ZUIDSTRAAT, PAARDENMARKT

2016L173

Archeologienota

DEEL 2: Verslag van resultaten

Sander Van De Velde

Pieter LALOO

Ghent Archaeological Team bvba
Dorpsstraat 73
8450 Bredene

Project:
Kaprijke - Plein, Zuidstraat, Paardenmarkt

Opdrachtgever:
Aquafin nv
Dijkstraat 8
2630 Aartselaar
BTW BE0440 691 388

Uitvoerder:
GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba (GATE)
Pieter LALOO, Sander VAN DE VELDE

© 2016 - GHENT ARCHAOLOGICAL TEAM bvba
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie, zonder toestemming van Ghent Archaeological Team bvba.

Inhoudstafel

Colofon i

Inhoudsopgave ii

Inleiding p.1

DEEL 2: Verslag van resultaten

HOOFDSTUK 1: Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte p.2

1.1.1 Administratieve gegevens p.2

1.1.2 Archeologische voorkennis p.5

1.1.3 De onderzoeksopdracht p.5

1.1.4 Beschrijving werkwijze en strategie van het vooronderzoek p.11

1.2 Assessment p.13

1.2.1 Landschappelijke situering p.14

1.2.2 Historisch-cartografische situering p.19

1.2.3 Archeologische situering p.22

1.2.4 Interpretatie en datering onderzoeksgebied p.25

1.2.5 Synthese bureauonderzoek p.25

HOOFDSTUK 2: Synthese

2.1 Potentieel tot kennisvermeerdering p.27

2.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering p.27

2.3 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek p.27

2.4 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek p.27

Bibliografie iii

Bijlage iv

Inleiding

Aquafin nv plant werkzaamheden aan het rioleringsstelsel in de dorpskern van Kaprijke (provincie Oost-Vlaanderen). De provincie Oost-Vlaanderen, alsook het Agentschap Wegen en Verkeer (A.W.V.), maken van de gelegenheid gebruik om de verkeerstroom langsheen de gewestweg N456 te herstructureren. Bijkomend implementeert Kaprijke een beter groenbeleid in de planning van de werken.

Het parapluproject, onder de noemer 'dorpskernvernieuwing', situeren we in het centrum van Kaprijke langsheen het Plein West (N456), Plein Zuid (N456) en hun kruising met de Zuidstraat. Hier beschrijft de gewestweg een haakse bocht (ca. 90°). In de bocht komt de Zuidstraat uit op de N456. Langs de west- en zuidzijde van de beschreven draai verbreedt de openbare ruimte tot twee groenzones. De grootste bevindt zich aan de westzijde van de N456 en draagt het toponiem 'Paardenmarkt'. Aan de buitenzijde van de groenzones lopen respectievelijk twee ventwegen (Plein Zuid en West) parallel aan de gewestweg.
Het is onder deze ventwegen dat Aquafin de bestaande rioolleiding zal opbreken en een gescheiden DWA- RWA-stelsel installeren. Dankzij onduidelijk aangegeven parkeerzones en de aanwezigheid van de groenstroken heeft de bocht/het kruispunt tot op vandaag te maken met wild parkeren en onveilig invoegen op de N456. De herinrichting van het projectgebied beoogt met beide problemen komaf te maken.

Concreet is het projectgebied ca. 13 553 m^2 groot. De groenzones, waarin de ingrepen zoveel mogelijk beperkt blijven, beslaan hiervan ca. 4996 m^2. De wegenis en rioolwerken zijn ingepland over een oppervlakte van 3175 m^2. Het gehele plangebied is gelegen binnen de kadastrale eenheid: Damme/Afdeling1/Kaprijke/SectieC. Het betreft uitsluitend werkzaamheden binnen het publiekdomein.

Kaprijke is niet gelegen in een vastgestelde archeologische zone, of een beschermde archeologische site. Dit niet tegenstaande zijn de dorpskern en haar uitzicht beschermd door het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE) als landschapsrelicten en monumenten.

GATE werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een bureauonderzoek op te maken. Gezien een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem onmogelijk is omwille van de aard van de werkzaamheden (aanleg riolering in openbare weg), wordt hier een archeologienota opgesteld op basis van een bureauonderzoek met advies naar eventueel uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding of vrijgave.

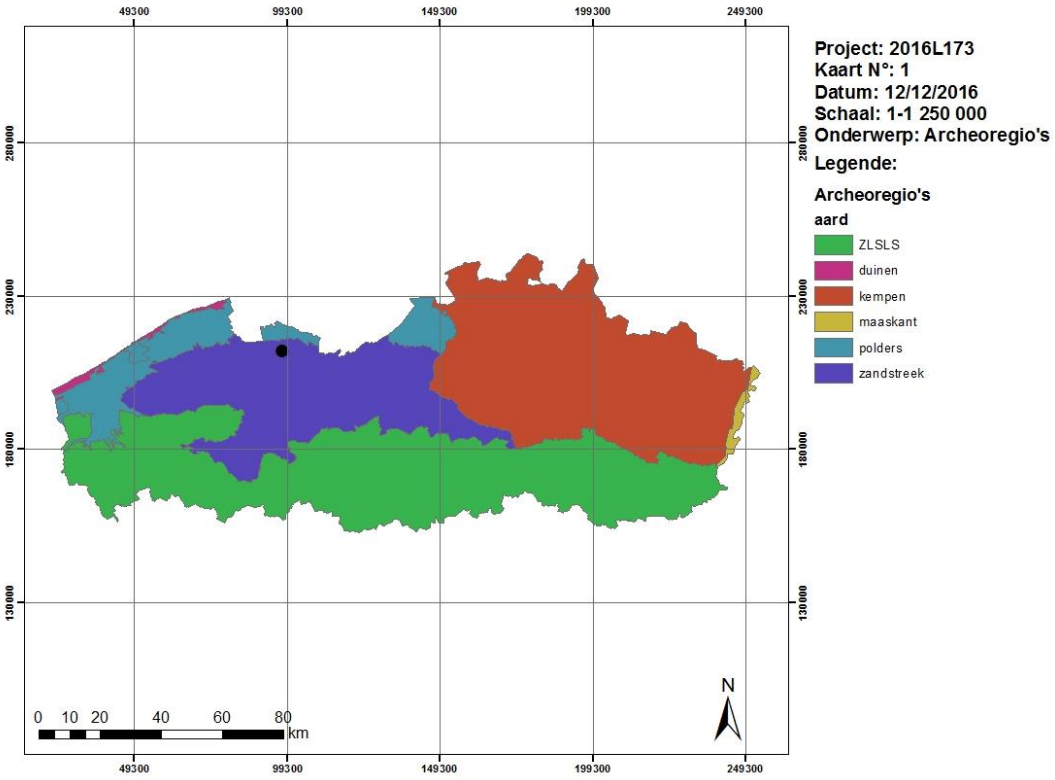
DEEL 2: VERSLAG VAN RESULTATEN

1. Bureauonderzoek

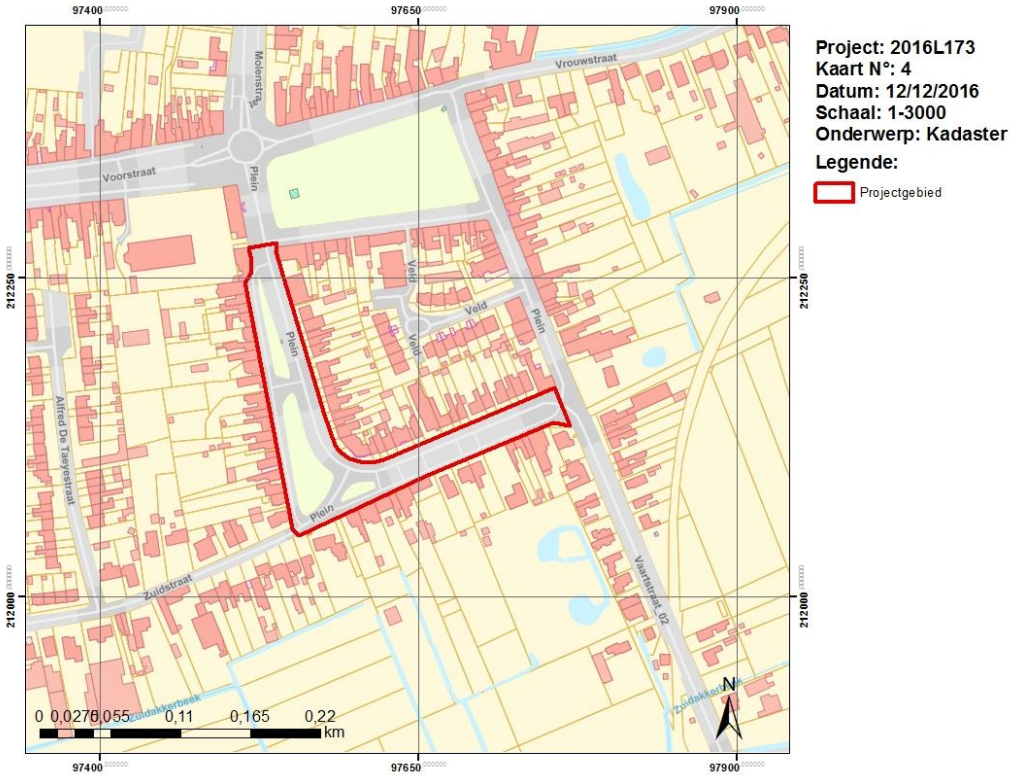
1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

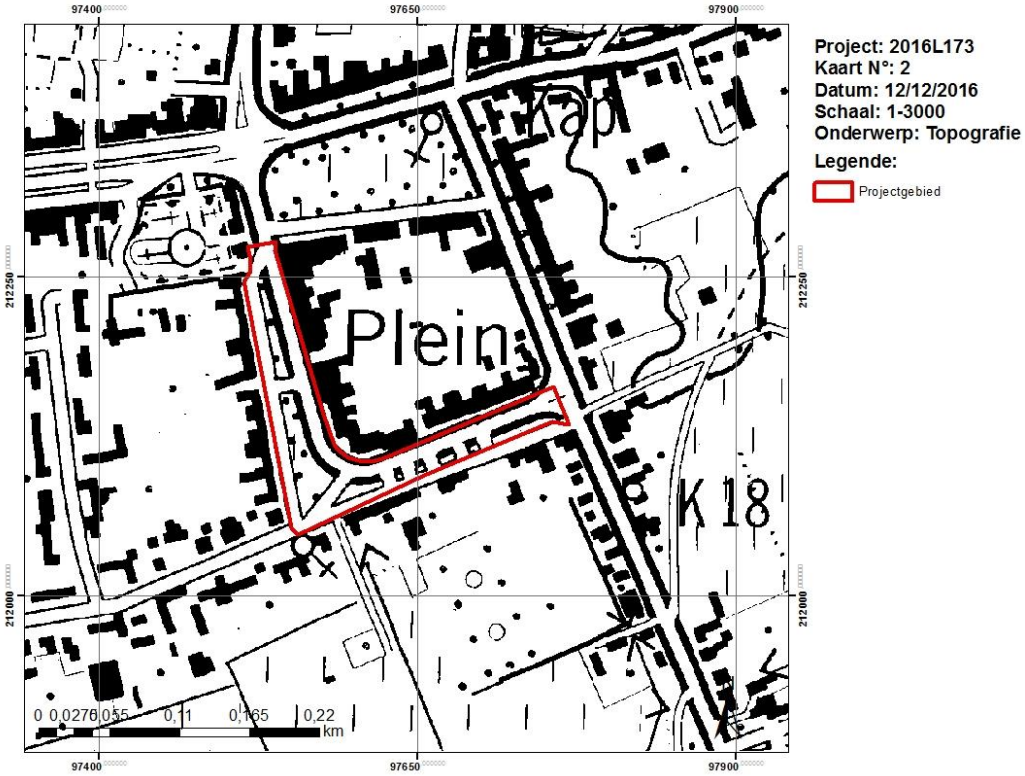
Projectcode van het vooronderzoek	2016L173
Eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan	-
Naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	Pieter Laloo, OE/ERK/Archeoloog/2015/00074
Bounding box:	X_1 y_1 97684,077 212342,312 97769,009 212135,143 97553,108 212047,036 97469,367 212254,999
Begin- en einddatum van de uitvoering van het onderzoek	Het bureauonderzoek in functie van de archeologienota ging van start op 13 december en werd beëindigd op 19 december 2016.
Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek
Overzichtsplan met afbakening van verstoorde zones (Fig. 5b-c; 6)	Het projectgebied is 13 553 m^2 groot. De wegenis- en rioleringswerken beperken zich tot ca. 3175 m^2 hiervan. De ingrepen vallen uiteen in enerzijds 206 bij 6,5 m in Plein West (1339 m^2), en anderzijds 216 bij 8,5 m in Plein Zuid (1836 m^2). Beide werkzones delen we over hun volledige lengte verder op in verschillende stroken waarin de ingreepdiepte verschilt: Plein West: De wegenis grijpt in tot 0,5 m t.o.v. het huidige wegdek. De Aanpalende parkeerstrook en voetpad zorgen voor een ingreep van 0,43 m. Plein Zuid: De ingreep is identiek aan Plein West, met een bijkomende parkeerstrook aan de kant van de groenzone. Deze wordt 2 m breed tot op 1 m diep voorzien van een sokkelfundering. Dit ter bevordering van de wortelgroei van aanpalende bomen. De RWA- en DWA-rioolleiding komt, middels een 2,5 m brede open sleuf in beide zones, tussen de 0,7 en 2,5 m onder het huidige en toekomstige wegdek te liggen.

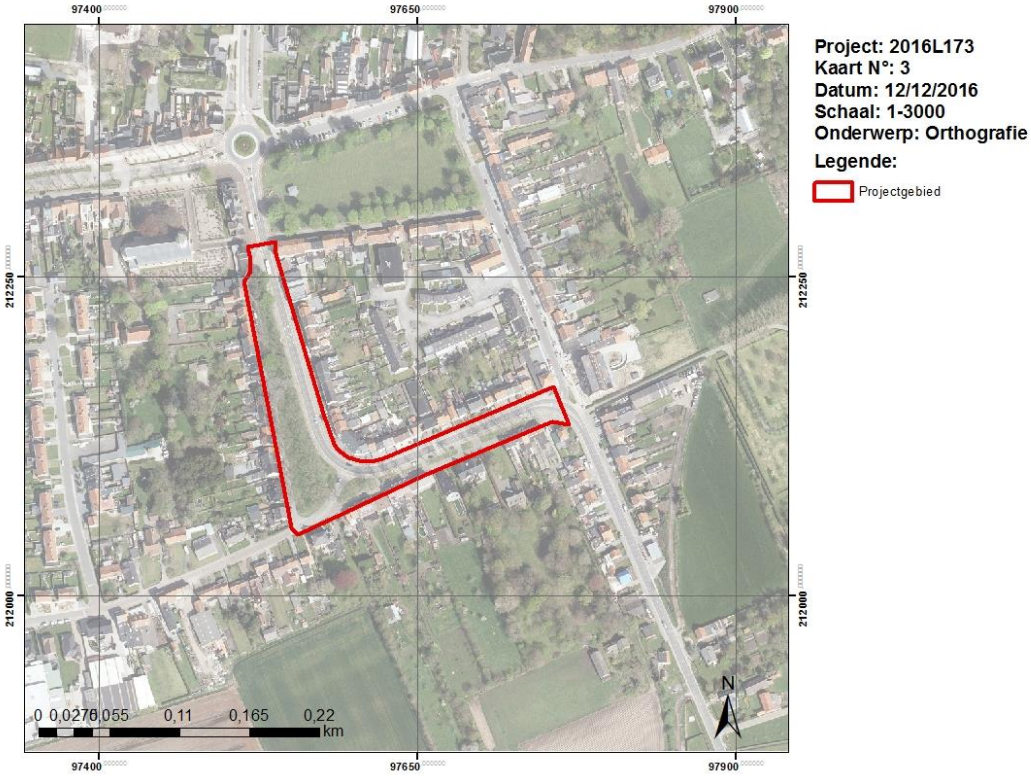
Figuur 1: Situering t.o.v. Vlaanderen (© Geopunt)

Figuur 2: Uitsnede kadasterkaart met aanduiding projectgebied (© Geopunt)

Figuur 3: Uitsnede topografische kaart met aanduiding projectgebied (© Geopunt)

Figuur 4: Orthografische weergave projectgebied (© Geopunt)

1.1.2 Archeologische voorkennis

Er hebben nog geen archeologische prospecties, of opgravingen plaats gevonden langsheen/binnen het projectgebied.

1.1.3 De onderzoeksopdracht

1.1.3.1 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het projectgebied opgesteld.
Specifieke vraagstellingen met betrekking tot de projectzone zijn:

- Heeft het projectgebied archeologisch potentieel?
- Is er sprake van verstoring van dit potentieel? Zo ja, in welke mate kan deze eventuele vindplaatsen hebben aangetast?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden?
- Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?
- Welke aspecten verdienen aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

1.1.3.2 Randvoorwaarden

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk, of juridisch, economisch of maatschappelijk onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning. Het betreft immers werken aan de openbare weg waarbij voorafgaand archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem voor heel wat maatschappelijke hinder zou zorgen.
Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een archeologienota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er binnen het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem of werfbegeleiding noodzakelijk is en/of vrijgave mogelijk is.

1.1.3.3 Beschrijving van de door de initiatiefnemer geplande werken en bodemingrepen, geïllustreerd met een overzichtsplan en doorsnedes

Het projectgebied bevindt zich te midden van woongebied in het centrum van Kaprijke (9970, Oost-Vlaanderen). Het hele plangebied is gelegen binnen de kadastrale eenheid: Damme/Afdeling1/Kaprijke/SectieC. Het betreft uitsluitend werkzaamheden binnen het publiekdomein.

Het beoogde doel van de geplande ingrepen is het scheiden van het huidige rioolstelsel in aparte DWA en RWA-roileringen[1]; het voorzien van duidelijk aangegeven parkeerstroken om de actuele mishandeling van de groenzones te stoppen; en het herinrichten van de kruising tussen de N456 en de Zuidstraat om het wild invoegen op de gewestweg doorheen de groenzones te stoppen en veiliger te maken.

Het onderzoeksgebied is 13 553 m^2 groot. Hierbinnen houden de werken in (Fig. 5):

- Het opbreken van de huidige inrichting van de ventwegen (Plein West en Plein Zuid) aan de kant van de groenzones tegenover de gewestweg; respectievelijk 206 en 216 m lang en 6,5 en 8,5 m breed (opp. 3175 m^2).
- Het opbreken van de bocht in de N456 waar de Zuidstraat erop uitkomt; ca. 62 m wegdek (opp. ca. 819 m^2).

[1] DWA: droogweerafvoer, of huishoudriolering. RWA: regenweerafvoer.

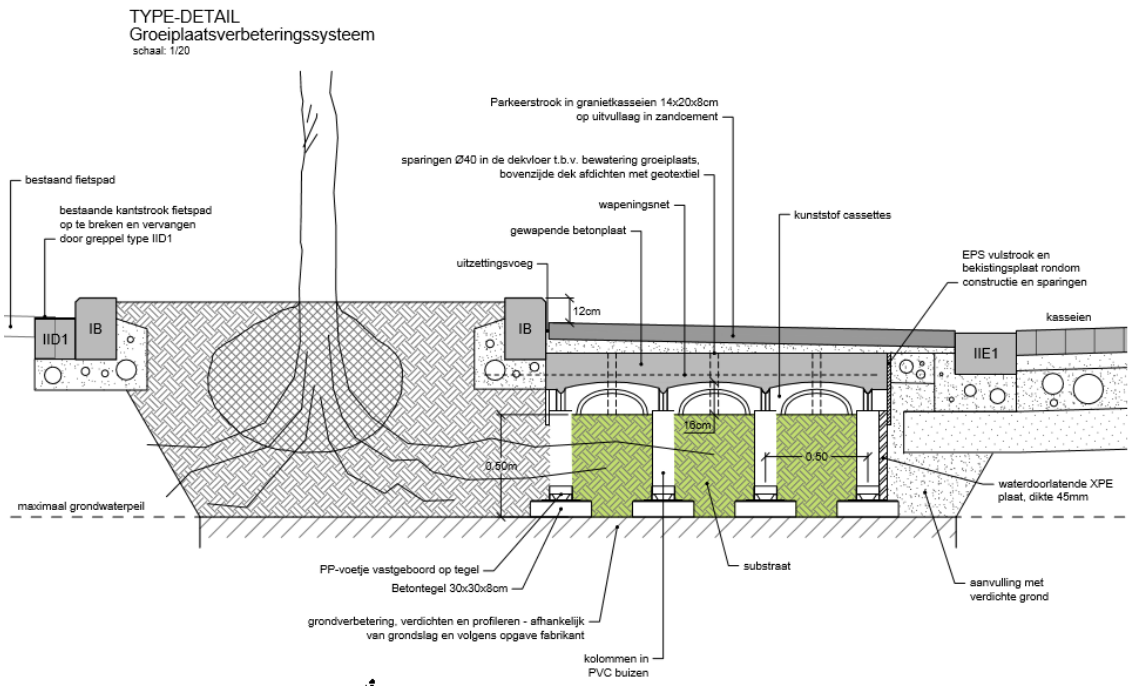
- Het opbreken van een deel van de Zuidstraat dat in verbinding staat met de ventwegen en de gewestweg; ca. 64 m lang en 9 m breed (opp. 584 m^2).
- Het afkoppelen en wegbreken van de huidige rioolleiding onder beide ventwegen.
- Het installeren van de nieuwe, gescheiden, parallel lopende rioolbuizen in een open sleuf van ca. 2,5 m breed en in totaal 422 m lang. De buizen worden van het noordwestelijke punt van het projectgebied naar het zuidoostelijke als volgt aangelegd:

DWA (doormeter 500-400 mm)		RWA (doormeter 250 mm)	
Plein West			
afstand (m)	gem. diepte[2] (m)	afstand (m)	gem. diepte* (m)
[10]	[0.8]	-	-
67	1,15	67	1,29
62	1,75	62	2,02
69	1,87	69	2,45
Plein Zuid			
41	1,62	-	-
67	1.73	61	1,58
65	2,28	65	2,03
40	2,50	45	2,05
11	2,50	-	-
422 [432]	**1,93**	-	**1,90**

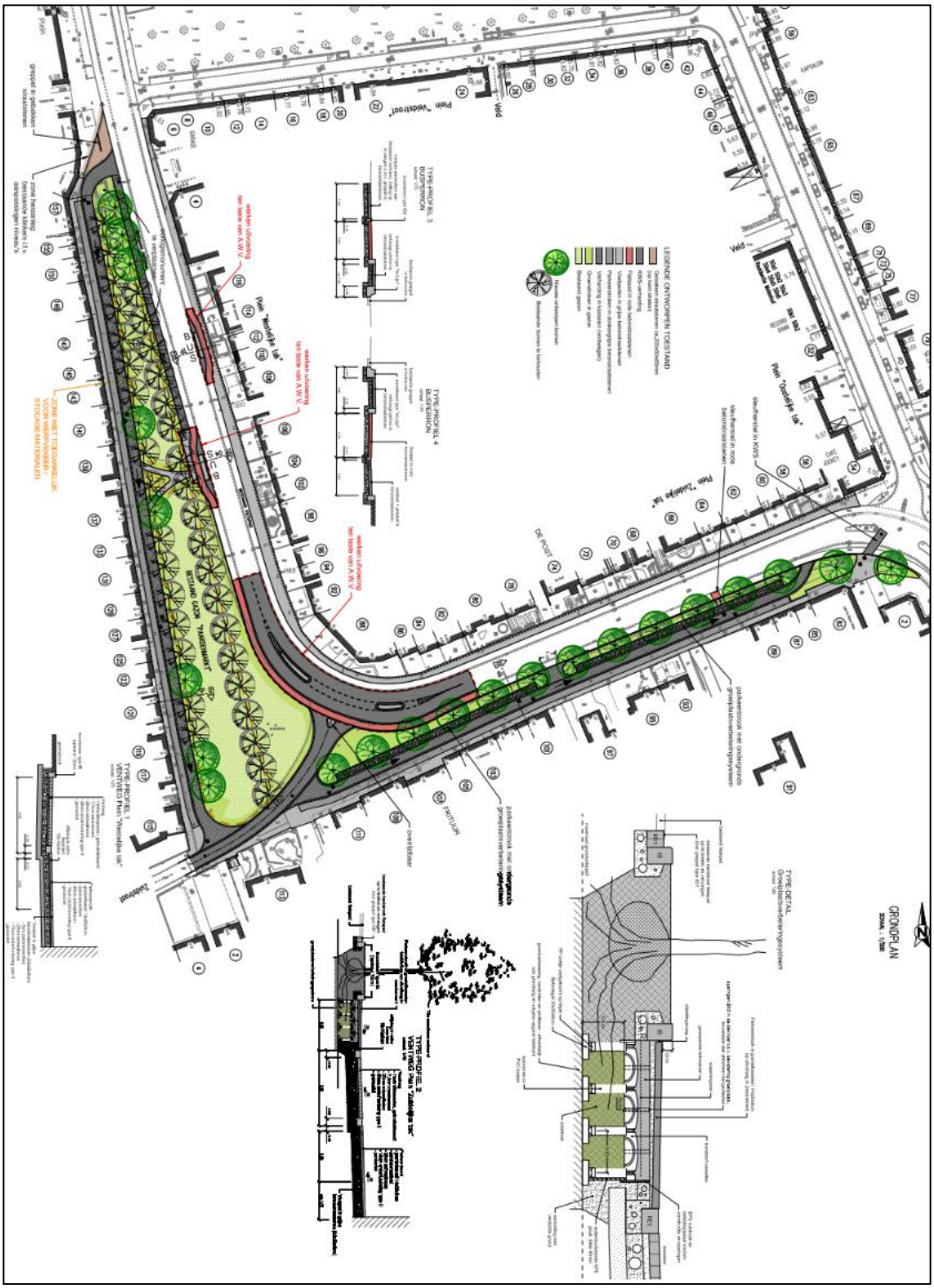
- De nieuwe leidingen worden aangekoppeld op de huidige collector onder de N456 ter hoogte van de Vaartstraat. De verwezenlijking hiervan vraagt dat een strook van 10 bij 2 m ca. 2 m diep wordt uitgegraven in de gewestweg.
- Het herinrichten van de westelijke ventweg. Dit houdt het herstel in van het originele, 3 m brede kasseiwegdek van de rijweg. Deze wordt ca. 0,5 m diep gefundeerd op zandcement, schraalbeton en geotextiel. Ten westen van de rijweg wordt een 2 m brede parkeerstrook en een 1,5 m breed voetpad aangelegd; respectievelijk in granietsteen en betonsteen. Beiden worden voorzien van een 0,43 m diepe fundering uit dezelfde materialen als de rijweg.
- Het herinrichten van de zuidelijke ventweg. Dit houdt het herstel in van het originele, 3 m brede kasseiwegdek van de rijweg. Deze wordt ca. 0,5 m diep gefundeerd op zandcement, schraalbeton en geotextiel. Ten zuiden van de rijweg wordt een 2 m brede parkeerstrook en een 1,5 m breed voetpad aangelegd; respectievelijk in granietsteen en betonsteen. Beiden worden voorzien van een 0,43 m diepe fundering uit dezelfde materialen als de rijweg. Aan de noordkant van de rijweg komt nog een extra parkeerstrook te liggen. Onder de reeds vermelde standaardfundering worden in dit geval extra op betontegel gefundeerde PVC-pilaren voorzien tot de diepte van 1,0 m t.o.v. het wegdek. Het beoogde resultaat is de zetting van de aarde tegen te gaan die zou volgen op het gebruik van het oppervlak als parkeerstrook. Zo wordt wortelgroei uit de aanpalende groenzone niet beknot.

[2] Op basis begin en eind waarden van het interval.

- Tussen de westelijke groenzone (Paardenmarkt) en de N456 voorziet het A.W.V. nog een extra parkeerstrook van 70 m lang en 2 m breed. Deze wordt op reeds gegeven manier gefundeerd (0.43 m diep).
- Over de hele lengte waarin de N456 door het projectgebied loopt, wordt ze voorzien van een nieuw voetpad en ten dele van een nieuw fietspad. Het nieuwe voetpad vervangt het bestaande van ca. 340 m lang. Gemiddeld wordt het 1.5 m breed en 0.4 m diep gefundeerd. De bodemingreep is nergens dieper dan de bodem reeds verstoord door eerdere infrastructuurwerken.
- Ten noorden van de bocht in de gewestweg worden twee bushaltes ingericht naar de standaardmaten voorzien door De Lijn (Fig. 5a). De bodemingreep is nergens dieper dan de bodem reeds verstoord door eerdere infrastructuurwerken.
- Een deel van het wegdek van de N456 wordt heraangelegd (802 m^2) mits de toevoeging van een middengeleider ter hoogte van de kruising met de Zuidstraat. De geleider is samengesteld uit twee verhoogde middeleilanden en een opstelzone. De bodemingreep is nergens dieper dan de bodem reeds verstoord door eerdere infrastructuurwerken.
- Om de werken te faciliteren worden alle bomen (es) in de zuidelijke groenzone gerooid en na afronding van de wegenis vervangen door nieuwe exemplaren van dezelfde soort, teneinde het beschermde dorpszicht te behouden/reconstrueren.
- Op de Paardenmarkt (westelijke groenzone) worden om dezelfde reden twee van de aanwezige essen gerooid, evenals vier zieke kastanjebomen. Drie nieuwe hoogstamessen zullen worden aangeplant teneinde het beschermde dorpszicht te behouden/reconstrueren. Het oorlogsmonument, nu op het meest noordelijke punt van de Paardenmarkt, zal worden verplaatst naar een centrale positie in de groenzone.

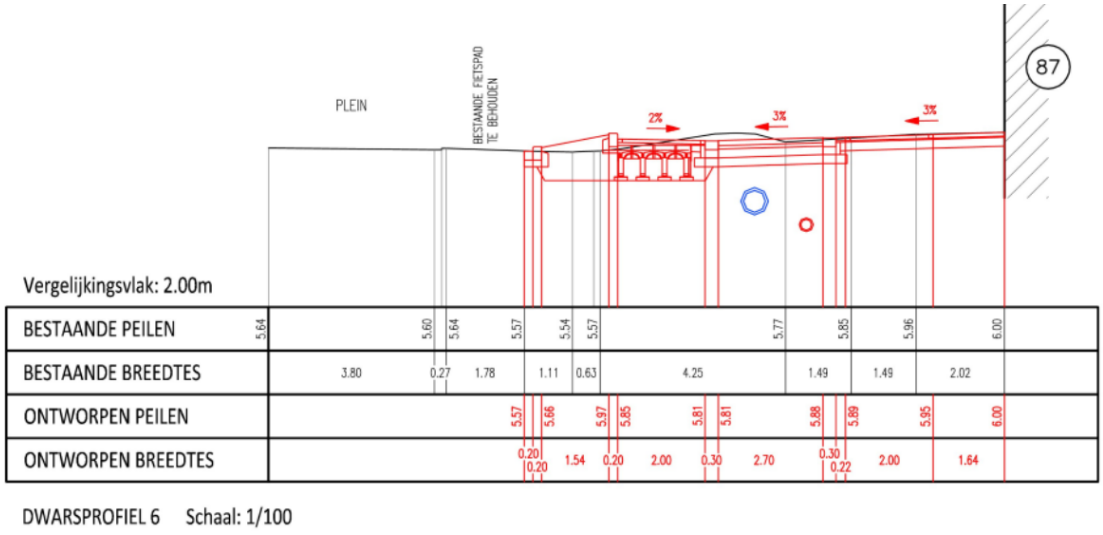
Figuur 5a: Doorsnede groenzone en parkeerstrook Plein Zuid (© Stedenbouwkundige aanvraag)

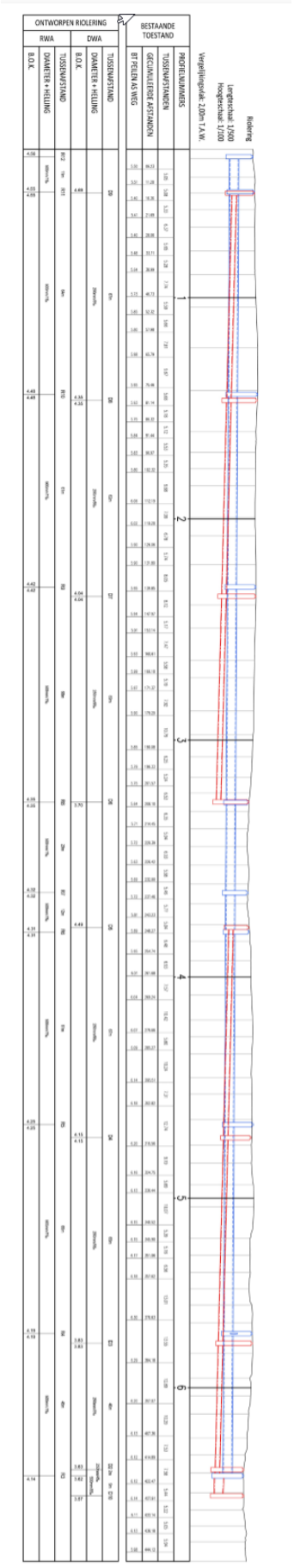
Figuur 5b: Overzicht geplande ingrepen infrastructuur en wegenis (© Stedenbouwkundige aanvraag)

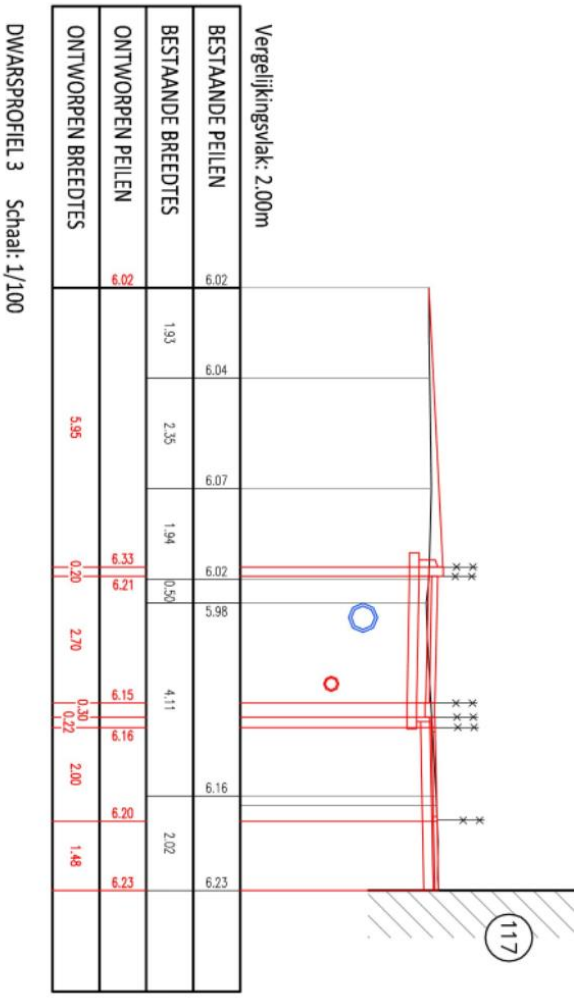

Figuur 5c: Overzicht rioleringswerken (© Stedenbouwkundige aanvraag)

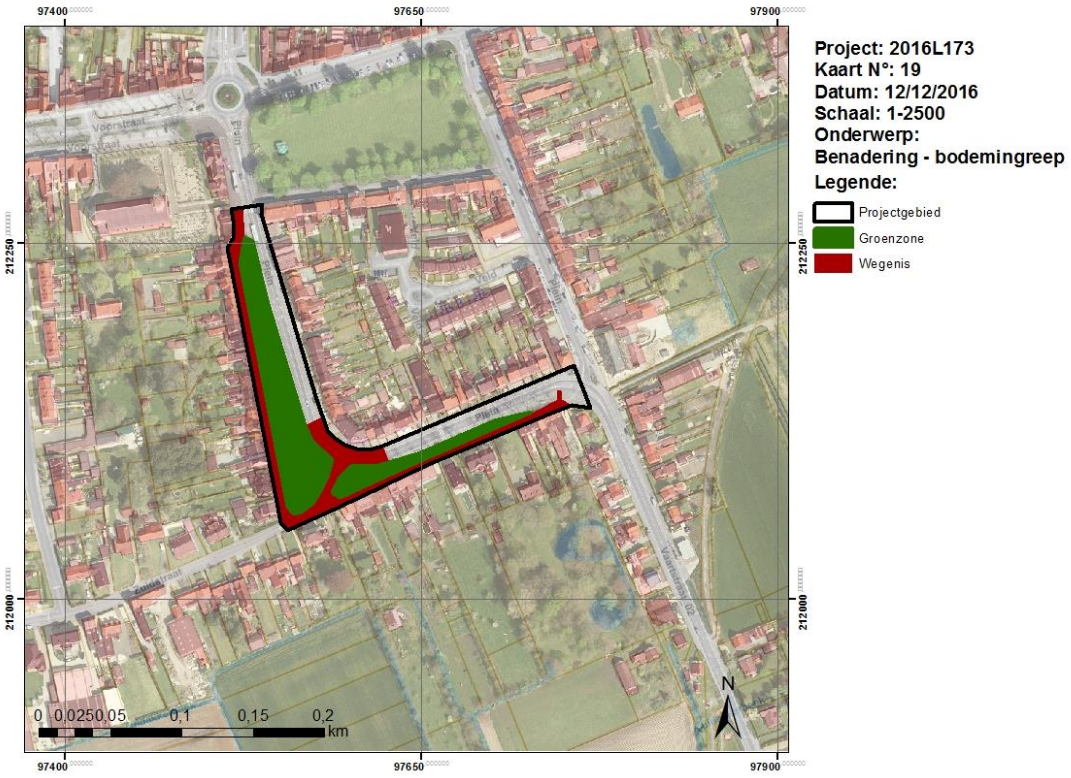

Figuur 5d: Doorsnede groenzone en parkeerstrook Plein Zuid met aanduiding DWA/RWA-leiding (© Stedenbouwkundige aanvraag)

Figuur 5e-f: Lengteprofiel projectgebied a.d.h.v. rioolleiding; Doorsnede groenzone en parkeerstrook Plein West met aanduiding DWA/RWA-leiding (© Stedenbouwkundige aanvraag)

Figuur 6: Vereenvoudigd overzicht bodemingreep (© dov vlaanderen)

1.1.4 Beschrijving werkwijze en strategie van het vooronderzoek

GATE werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van GATE.

De oppervlakte van de percelen en de bodemingrepen (ca. > 1,35 ha) overschrijden de drempelwaarden die opgenomen zijn in het Onroerenderfgoeddecreet. Het projectgebied bevindt zich overigens niet in een vastgestelde archeologische zone, een beschermde archeologische site of binnen gebieden waar geen archeologische erfgoed meer te verwachten valt (GGA). Hierdoor moet een archeologienota worden opgesteld.

De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De nota werd digitaal opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. In die GIS werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, www.geo.onroerenderfgoed.be, www.cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris (CAI)[3]. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het projectgebied in Idegem.

[3] De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

Verder werden volgende bronnen geraadpleegd omwille van hun relevantie met betrekking tot archeologisch onderzoek in de omgeving van het projectgebied :

Literatuur:

Ampe C., 1995. *Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen*. Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks nr. 4.

Buyck R., 1993. *Kerkelijke en parochiaal leven te Kaprijke (13de – 18de eeuw)*, Appeltjes van het Meetjesland, Jaarboek 44, 5-76.

Demoen D., Gierts I. 2015. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kaprijke- Dorp: bureaustudie en veldwerk,* Baac Vlaanderen Rapport 148, Bassevelde.

Dhanens E., 1951. "Ter Kruisen", Kaprijke, Appeltjes van het Meetjesland 3, 9-23.

Stockman L., 1971. De hofstede van de abdij Zoetendale te Kaprijke, Ons Meetjesland, Jg, 4, nr, 1, 33-34.

Van Thuyne C., 1993. *Archeologisch onderzoek in de gemeente Lembeke: prospectie-analyse-synthese,* Gent.

Verhulst A., 1995. *Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet;Gent, 81-82.

Kaartmateriaal:

Buffel Ph & Vandenberghe N., 2002. Tertiairgeologische kaart - Kaartblad Brugge 13: opgemaakt door Buffel Ph. en Vandenberghe N. (KULeuven).

Bogemans F., 2005. Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart: Kaartblad Brugge 13. Vlaamse Overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris (1771-1778) kaartblad 33.

Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854).

Topografische Popp-kaart (1842-1879).

1.2 Assessment

Dit bureauonderzoek plaatst het projectgebied binnen een landschappelijk en archeologisch kader, waarbij rekening gehouden wordt met het ontwerpplan van de toekomstige bouwwerken. Deze studie dient als voorbereiding van een eventueel vervolgonderzoek, waar rekening kan worden gehouden met de geplande grondwerken, of de reeds gekende archeologische, geologische en bodemkundige fenomenen. Daarnaast helpt de voorbereiding mee tot het opstellen van een (mogelijke) archeologische verwachting per zone waarmee zowel tijdens toekomstige bouwwerken, als tijdens de uitvoering van het vervolgonderzoek rekening gehouden kan worden. Door raadpleging van de CAI (Centraal Archeologische Inventaris) en archeologische literatuur ten slotte wordt ook nagegaan in hoeverre er gekende vindplaatsen aanwezig zijn in de nabijheid van het onderzoeksgebied.

Deze studie maakt gebruik van verscheidene datasets. Uitgangspunt is het ontwerpplan met informatie over de toekomstige grondwerken, verkregen van de initiatiefnemer. Deze informatie wordt vervolgens geprojecteerd op de bodemkundige en geologische kaart. Vervolgens worden de historische kaarten als de archeologische inventaris onder de loep genomen om de gekende archeologische sites in en nabij het projectgebied te registreren.

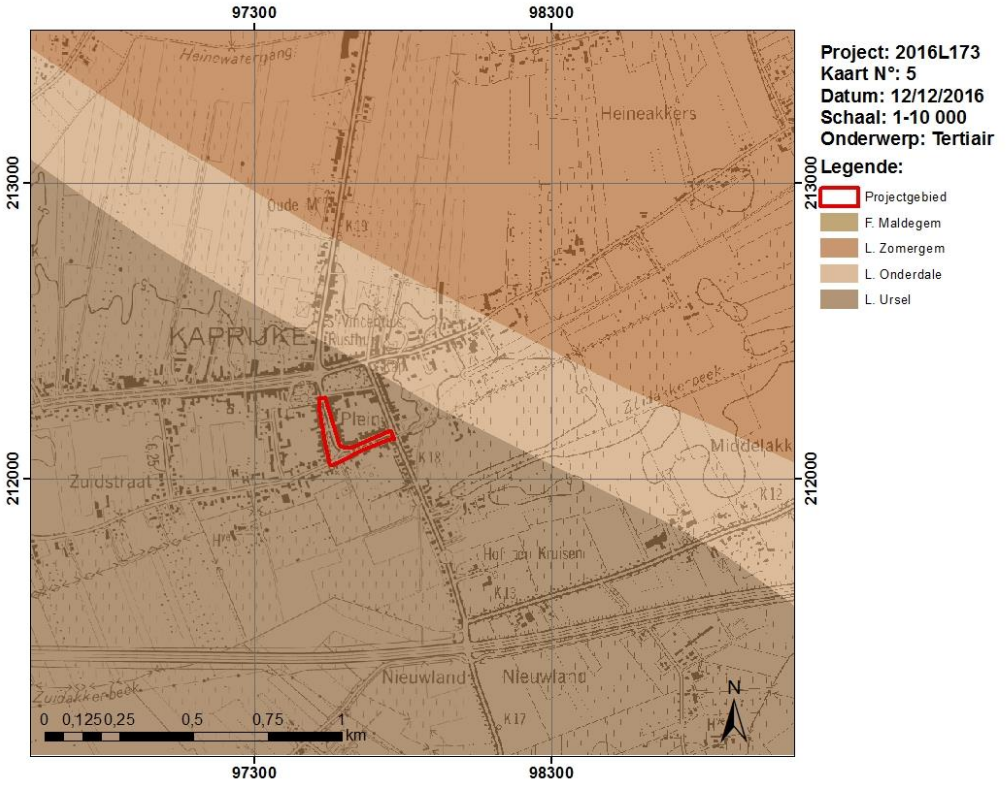
1.2.1 Landschappelijke situering

Het plangebied in Kaprijke vinden we terug op kaartblad 13 (Brugge) van de Tertiair- en Quartair-geologische kaart van Vlaanderen. Het onderzoeksgebied situeert zich in het Vlaklandschap van Eeklo, een oost-west georiënteerde strook aan de noordrand van de Vlaamse Vallei, op de overgang met polders verder naar het noorden.

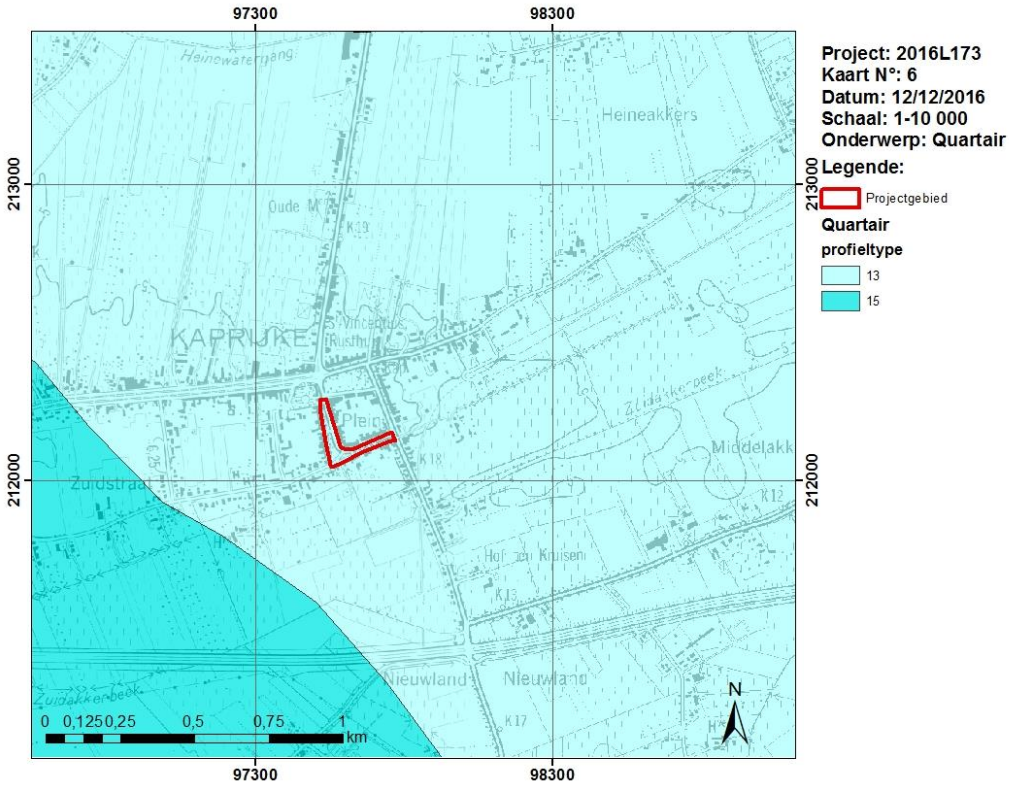
Het **Tertiaire** substraat waarop het projectgebied rust staat bekend als de Formatie van Maldegem (Boven Eoceen)(Fig. 7). Het sediment van de Formatie vormt een mariene lithostrategrafische eenheid opgebouwd uit een afwisseling van zanden en kleien; Verder gekenmerkt door geleidelijke, stratigrafische overgangen, de afwezigheid van macrofossielen en kalk. De Formatie vormt een continue WNW-OZO afzetting in het noorden van West- en Oost-Vlaanderen die lokaal dagzoomt in de omgeving van Oedelem-Zomergem-Adegem. Rondom het projectgebied onderscheiden we drie Leden van de Formatie, van noord naar zuid: het Lid van Zomergem, Onderdale en Ursel. Laatst genoemde beslaat het volledige onderzoeksterrein en bestaat uit het onderste, niet-zandige, of glauconiethoudende deel van 'de kleien van Asse' (Lid van Asse). Het sediment bestaat er voornamelijk uit grijsblauwe tot zwarte klei. Het Lid ligt in superpositie t.o.v. het lid van Onderdale, welke op haar beurt op het Lid van Zomergem rust. De dikte varieert tussen de 5 en 13 m.

De **Quartaire** ondergrond in het Vlaklandschap van Eeklo is samengesteld uit sedimenten van de afzetting van Moerkerke en Kaprijke (Eemiaan). Deze bestaan uit overwegend grijs, middelfijn zand van mariene origine. Sporadische komen dunne lenzen leem of klei voor. Grof zand en schelpaccumulaties maken eveneens lokale optredens. De samenstelling wijst op afzetting in een estuariumomgeving, of getijdegeul.
Het Vlaklandschap van Eeklo zich (paleolandschappelijk) beschrijven als een uitgestrekt, overwegend vlak (ca. 4-7 m TAW) en zandig gebied tussen Brugge in het westen en Kaprijke in het oosten. Lange, oost-west georiënteerde microzandruggen strekken zich er in uit. Ze steken veelal slechts 1 to 2 m boven het landschap uit, zijn tot 500 m breed en verder grillig gevormd. Het Digitaal hoogtemodel van Vlaanderen (II) onderschrijft dit beeld op elke schaal (Fig. 9-11). Het projectgebied situeert zich op de oostelijke uitloper van een bescheiden zandrug in een verder laaggelegen, vlak landschap. Dankzij hoge grondwaterstanden vormen zich, zonder menselijk ingrijpen, uitgestrekte moerasgebieden tussen de microruggen in. Middels het Leopoldkanaal en het afleidingskanaal van de Leie is de regio vandaag toch grotendeels in gebruik als akker- en weideland (Fig. 13; 15). Typerend worden percelen hier afgebakend met hagen, struiken of bomen. Een standaard licht erosiepotentieel gaat hand in hand met de inrichting van een land met akker- en weidegronden (Fig. 14).

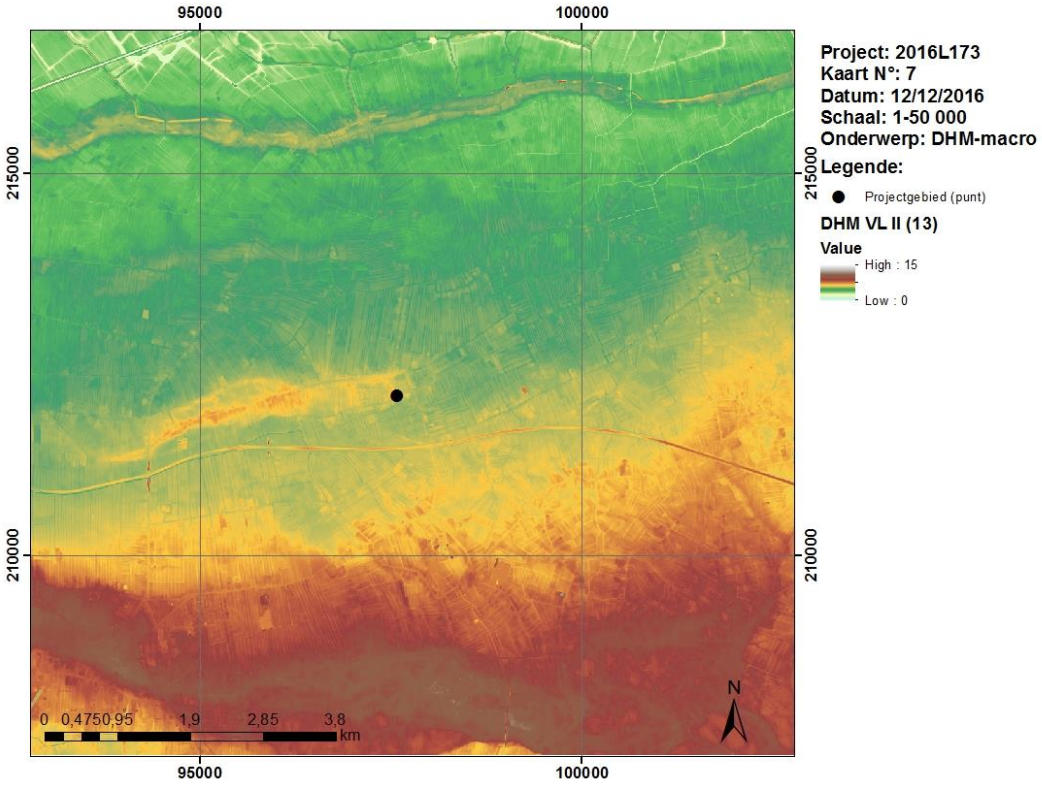
De **bodemkartering** sluit aan bij bovenstaande beschrijving van het landschap. De ondergrond van de oost-west georiënteerde rug bestaat, waar niet verstoord door antropogene activiteit, uit droge zandbodem (Fig. 12). Menselijk ageren voorziet de bodem op de rug van een dikke antropogene Humus-A-horizont. Het projectgebied zelf bevindt zich geheel binnen een bebouwde zone (OB). De bodem in het lager gelegen, omliggende landschap is opgebouwd uit verschillende variëteiten matige natte zand- of lemige zandbodem (Fig. 13).

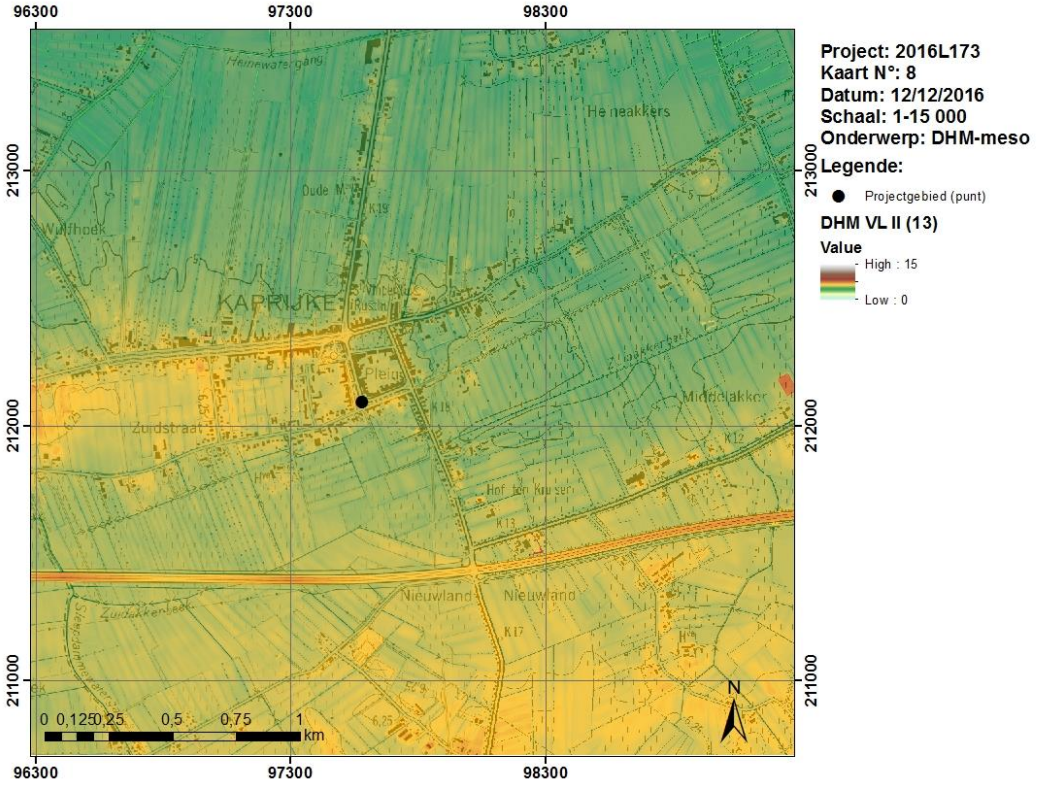
Figuur 7: Uitsnede uit de Tertiair-geologische kaart (© dov vlaanderen)

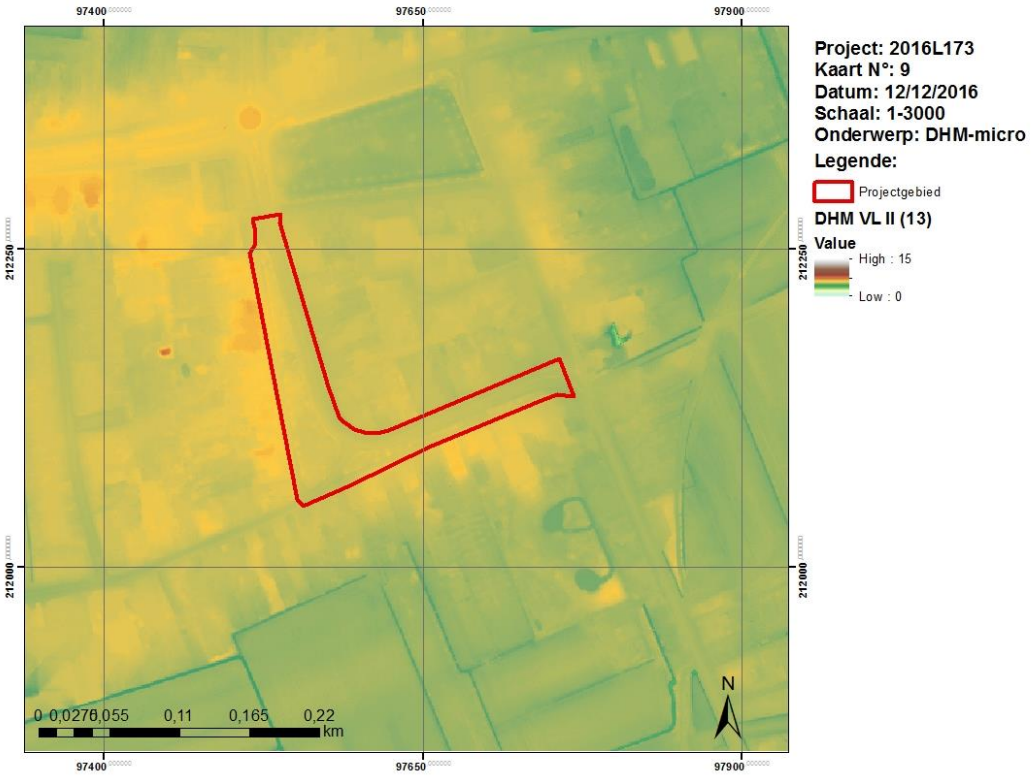
Figuur 8: Uitsnede uit de Quartair-geologische kaart (© dov vlaanderen)

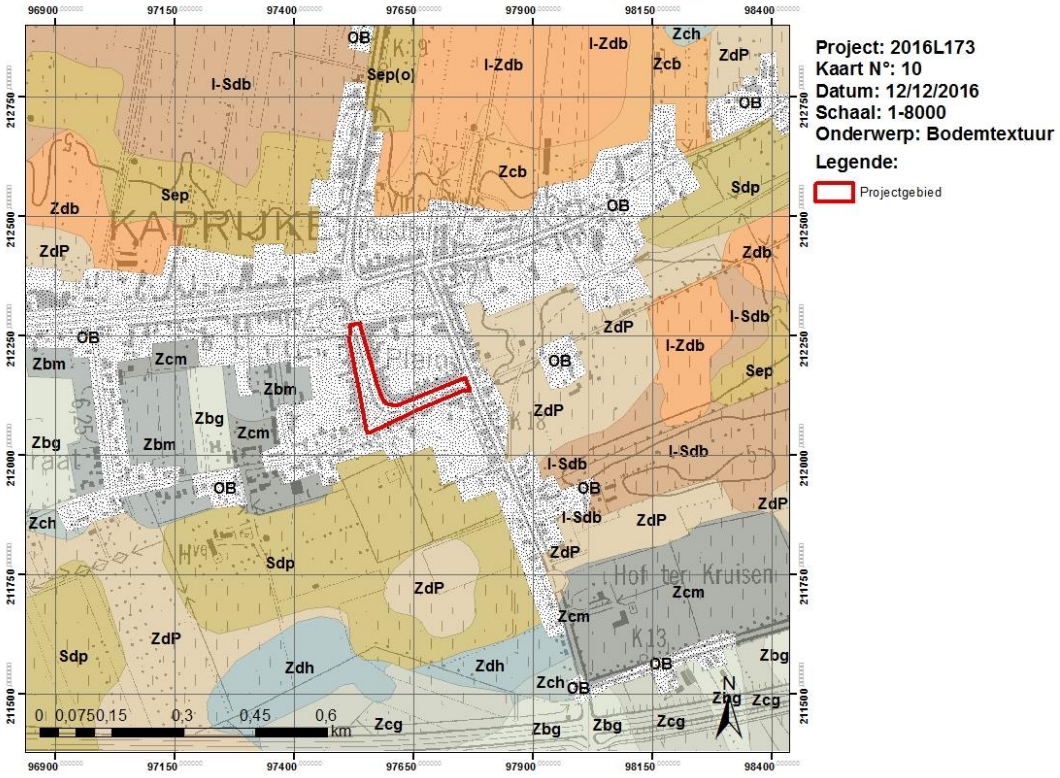
Figuur 9: DHM Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)

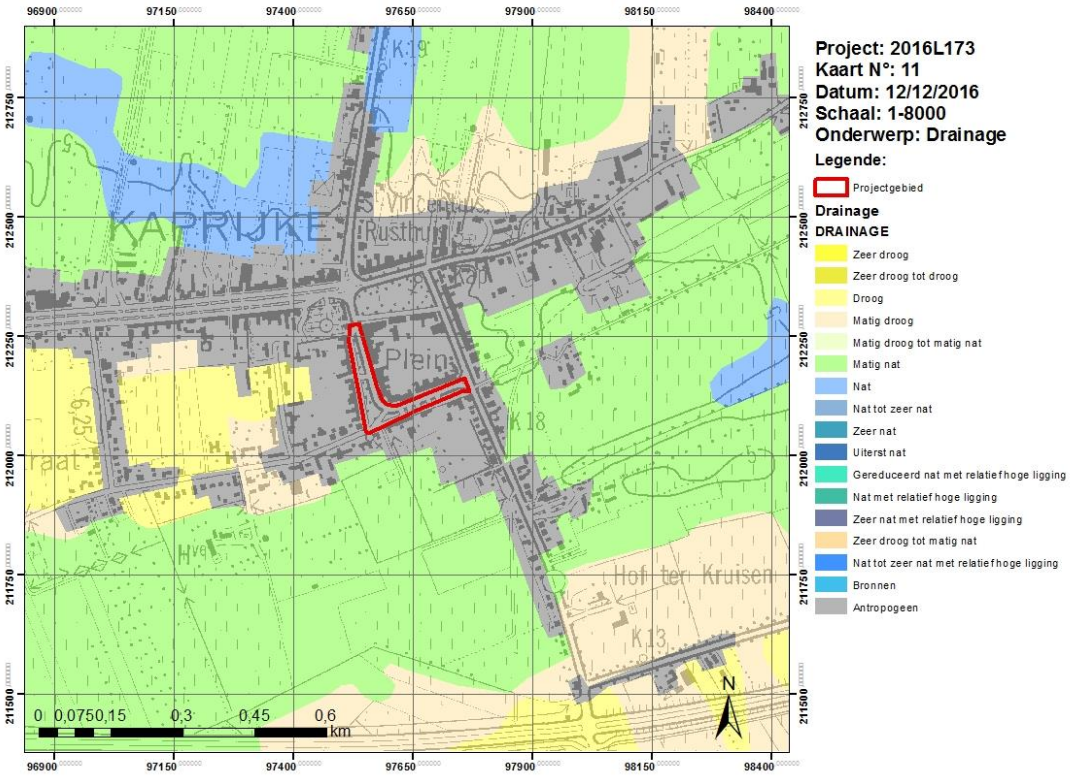
Figuur 10: DHM Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)

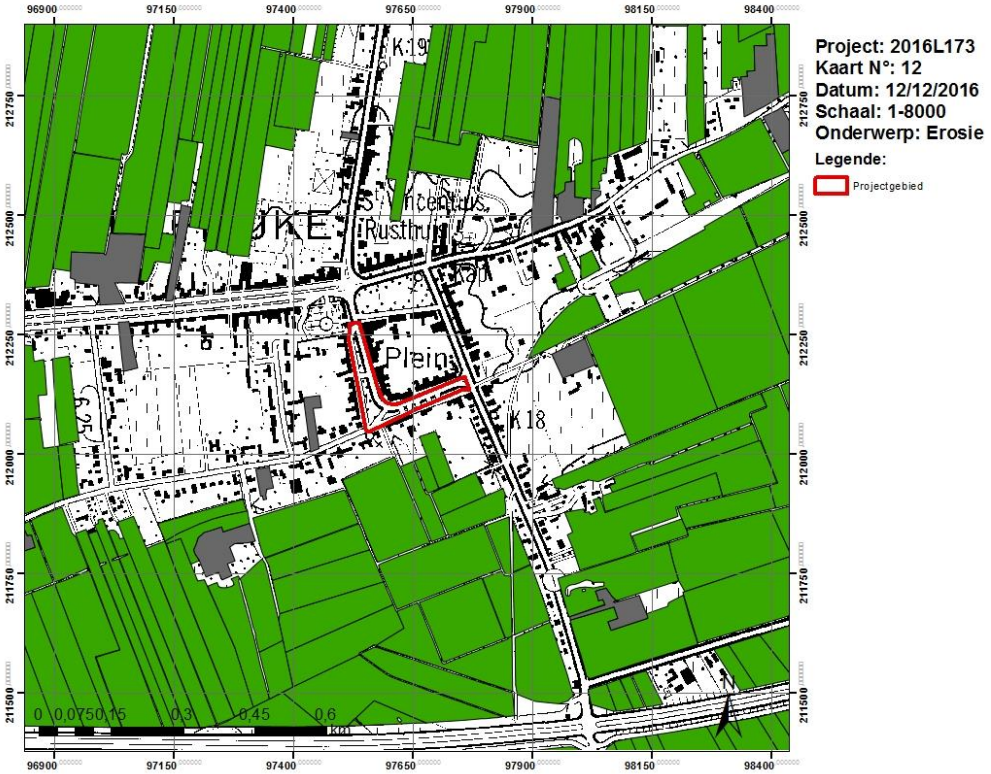
Figuur 11: DHM Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)

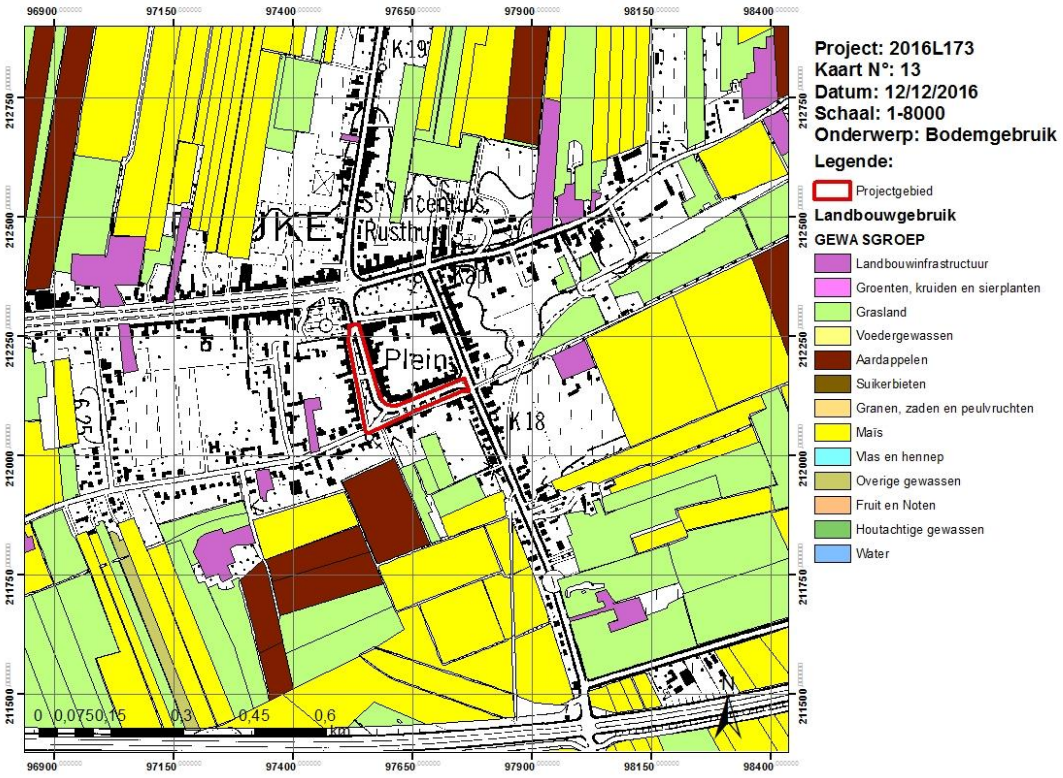
Figuur 12: Uitsnede bodemtextuurkaart (© dov vlaanderen)

Figuur 13: Uitsnede odemdrainagekaart (© dov vlaanderen)

Figuur 14: Uitsnede bodemerosiekaart (© dov vlaanderen)

Figuur 15: Uitsnede bodemgebruikskaart (© dov vlaanderen)

1.2.2 Historisch-cartografische situering

Voor een gedetailleerd beeld over de evolutie van het bodemgebruik refereren we naar de overzichtskaarten (bv. graafschap Vlaanderen), ouder dan de Kabinetskaart van Ferraris (1770-1778), hoewel deze zelden nauwkeurig genoeg zijn. Algemeen wordt aangenomen dat het bosareaal tussen het begin van de late middeleeuwen en het einde van het Ancien Régime niet meer is afgenomen. Deze interpretatie is vooral gebaseerd op Tack et al. (1993) en Verhulst (1995). In de vroege middeleeuwen zou het dus in landbouwkundig gebruik zijn geweest. Vermoedelijk bleef dit zo in de volle middeleeuwen, en liep dit door tot het einde van het Ancien Régime.

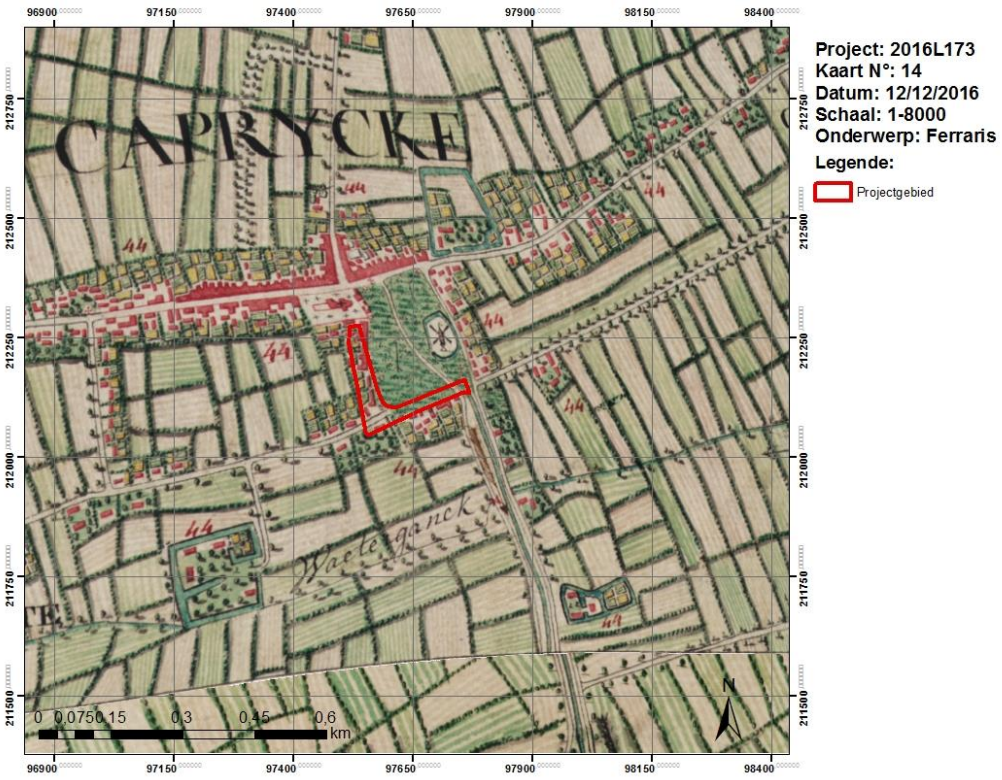
Wanneer we het plangebied projecteren op de Ferrariskaart (Kaartblad 33) merken we gelijkenissen op met de huidige landschapsindeling, zij het veel minder geürbaniseerd (Fig. 16). De inrichting van het landschap, haar toponiemen en bijkomende historische documenten schetsen een levendig beeld van Kaprijke dat mogelijk terug gaat tot in de Romeinse tijd.

Kaprijke ontleent zijn naam vermoedelijk aan het Latijnse '*Capriacum*', wat zoveel betekent als 'het eigendom van Caprius', een mogelijke Romeinse origine.
Vervolgens vindt de 12de en 13de-eeuwse landelijke ontwikkeling en ontginning in Vlaanderen geïnstigeerd door adel en geestelijkheid zijn weerslag ook in Kaprijke. Gravin Johanna van Constantinopel wordt meermaals vermeld in relatie tot de regio. Het gebied rondom Assenede (inclusies Kaprijke) is Historisch beschreven als nat moergebied, waarbinnen in de loop van de 12de en 13de eeuw in toenemende mate aan turfontginning werd gedaan (Verhulst 1995). De organisatie van het stratenpatroon van de dorpskern van Kaprijke is eveneens indicatief voor een in de genoemde periode gesticht ontginningsdorp; met name de groepering rondom een langgerekte Dries op dezelfde as als de zandrug (Voortstraat). Dit stratenpatroon is nog steeds zichtbaar op de kaart van Ferraris (Fig. 16).
Het 'Plein' toponiem gaat eveneens terug tot in de middeleeuwen, waar het vnl. gebruikt werd in verband met de verwerking van wol. Wanneer we het omliggende landschap beschouwen (supra) is dit niet verwonderlijk. Het was net als de kustpolders weinig geschikt voor activiteiten

anders dan die van *bercariae*[4] (Verhulst 1995). Vanaf de 15de eeuw vervangen lakenramen de andere ambachtelijke activiteiten op het Plein. Daaropvolgende vloeden en oorlogen in de 16de eeuw maken plaats voor een definitievere landschapsordening in de17de eeuw: Het vlakke, lage landschap krijgt een systematisch inpoldering, waarvoor de langgerekte met hagen afgezoomde percelen een aanwijzing zijn. Teelt concentreerde zich voor het leeuwendeel op vlas en lijnzaad. Kaprijke behield een belangrijke positie als handelsplaats en locatie van enkele jaarmarkten (Lanclus 2002). Verschillende toponiemen verwijzen hiernaar, niet in het minst de Paardenmarkt, welke binnen het huidige onderzoeksgebied valt. In de loop van de 18de eeuw bevond zich op het Plein tevens een windmolen.

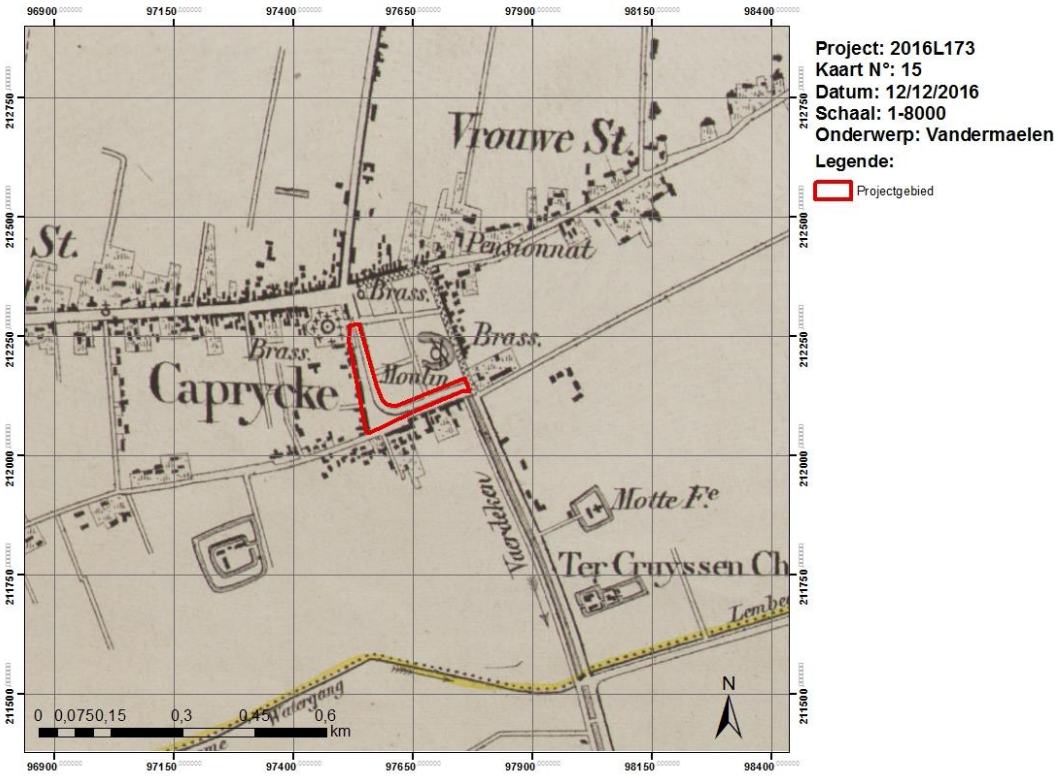
De Vandermaelenkaart en Popp-kaart opgemaakt midden 19de eeuw tonen weinig veranderingen ten opzichte van de bewonings- en gebruikssituatie eind 18de eeuw (Fig. 17-18).

In het geval van het projectgebied *Kaprijke – Paardenmarkt/Plein* spreken we van een site met lage densiteit aan bebouwing in het verleden.

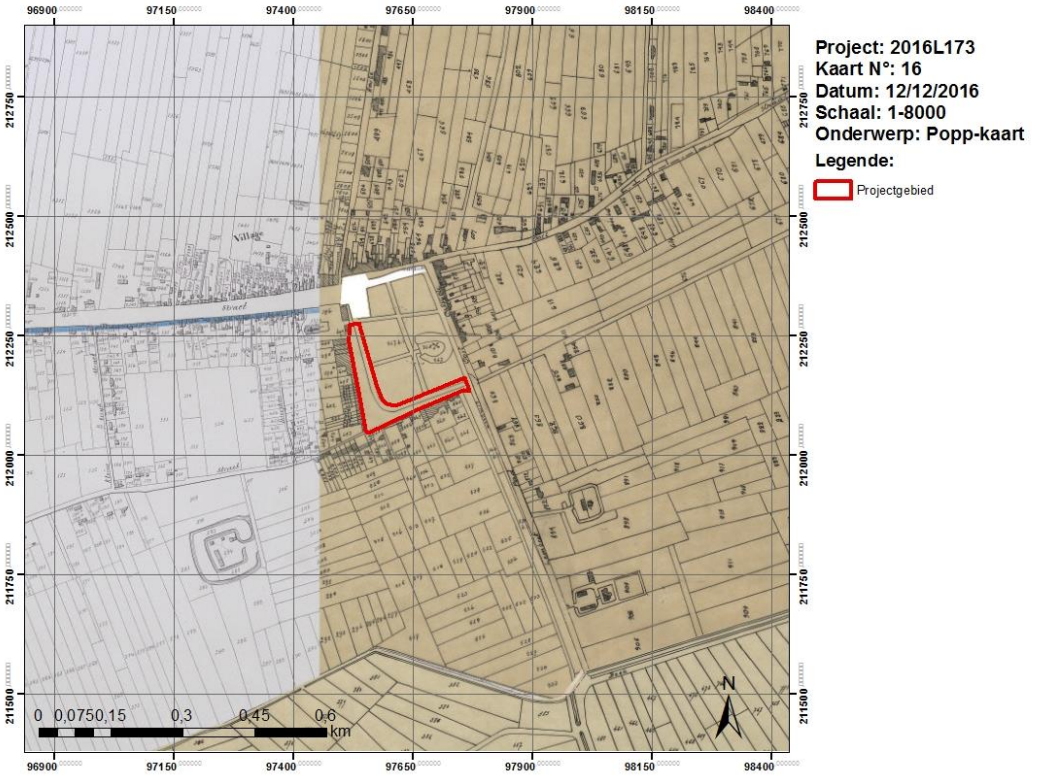

Figuur 16: Uitsnede kaart van Ferraris met aanduiding van het projectgebied. (© Geopunt)

[4] Bercariae waren grootschalige, extensieve schaaphouderijen.

Figuur 17: Uitsnede topografische kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 18: Uitsnede Popp-kaart met aanduiding vaa het projectgebied (© Geopunt)

1.2.3 Archeologische situering

Figuur 19 geeft een overzicht van de gekende archeologische vindplaatsen die zijn opgenomen in de CAI-databank, geprojecteerd op een orthografische kaart. Ten eerste geeft dit een idee over welke onderzoeken plaatsvonden op sites in de directe omgeving. Ten tweede creëert dit een beeld van het archeologisch potentieel dat de site te bieden heeft. We vullen de op die manier verkregen gegevens aan met vermeldingen van enkele opvallende cultuur-historische en/of archeologische sites uit de ruimere omgeving.

Het projectgebied bevindt zich niet in een beschermde archeologische zone, ook niet in een zone waar geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt. Wel situeert het onderzoeksgebied zich in een zone door het Agentschap Onroerend Erfgoed bestempeld als beschermd landschaps- en dorpszicht (OE-id. 135224). Concreet omvat het beschermd gebied de voormalige Dries, de Voortstraat en het Plein. Op een veldprospectie en een mechanisch vooronderzoek (manueel booronderzoek) na, vond nog geen archeologisch onderzoek plaats in en rondom de dorpskern van Kaprijke.

Het verst terug in de tijd vermelden we enkele losse, **mesolithische** relicten gerecupereerd bij een veldprospectie enkele 100'en meters ten zuidoosten van het onderzoeksgebied (CAI-id. 30289)(Van Thuyne 1993).

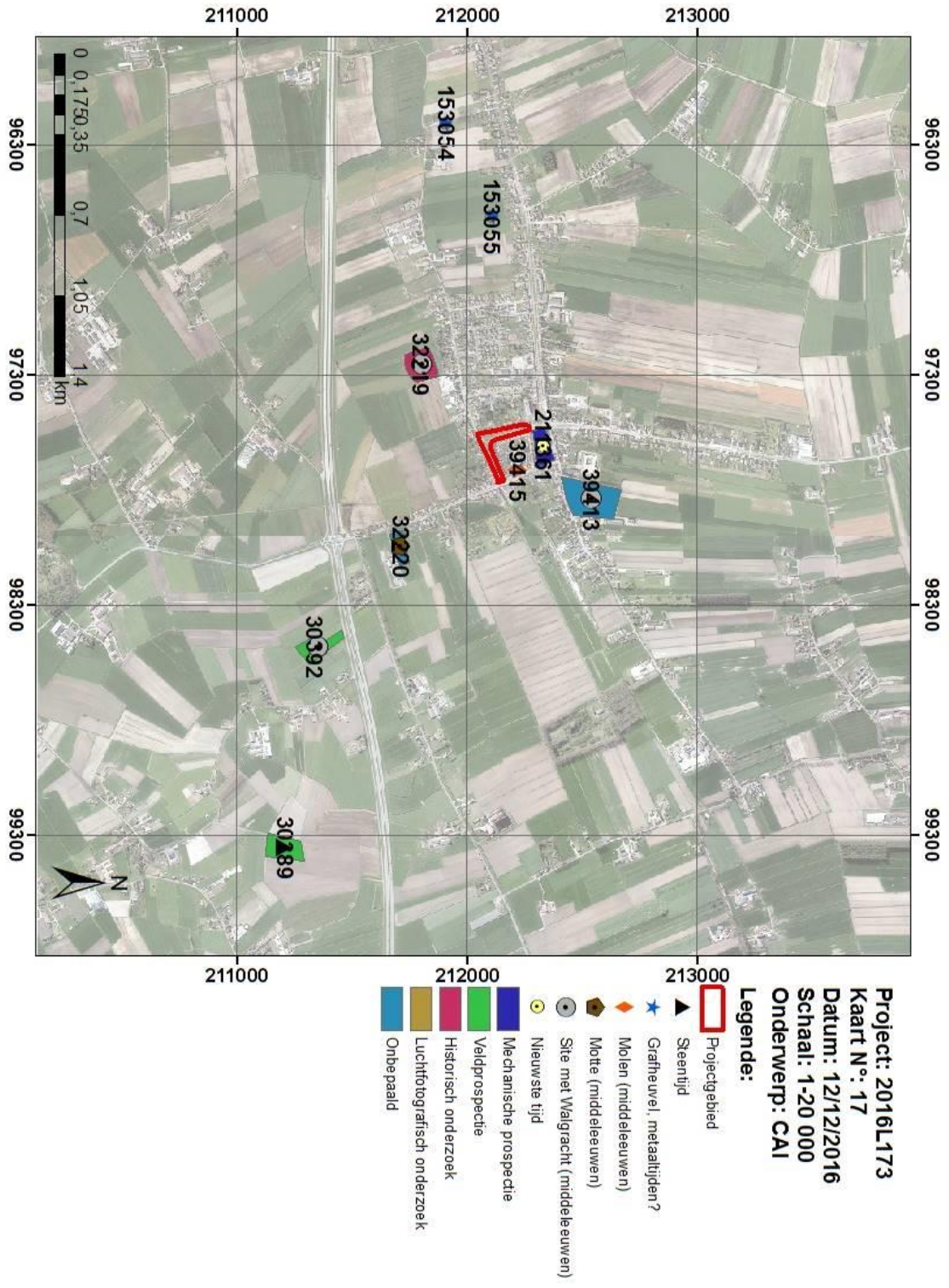
Ten westen van het plangebied, langs de kam van de microzandrug, werden door middel van luchtfotografie in 1995 twee structuren gedetecteerd op basis van *cropmarks*[5] (CAI-ids. 153054, 153055)(Ampe 1995). Het betreft potentiële grafheuvels uit de **metaaltijden, of Romeinse periode**. Hun landschappelijke positie (heuvelkam), alsook de mogelijke origine van Kaprijke in de gegeven periode, versterken de hypothese.

Alle overige archeologische en historische aanwijzingen behoren tot de **(post)middeleeuwen**. Op basis van historisch en cartografisch onderzoek werden rondom het plangebied twee sites met walgracht, een kruisfunderingsmolen en een mogelijke motte geregistreerd (CAI-ids. 30392, 32219, 32220, 39413, 39415). Eveneens bevindt zich een door grachten omzoomd kasteeldomein 2 km ten zuiden van het projectgebied (OE-id. 9142). We kaderen alle gegeven relicten in de pre-industriële exploitatie van het marginale landschap vanaf het midden van de 12de eeuw *(supra)*. Laatst genoemd kasteeldomein, behorend tot de voormalige Heerlijkheid Aveschoot, schrijven we op basis van historische documenten bijvoorbeeld toe aan gravin Johanna van Constantinopel (Stockman 1971).

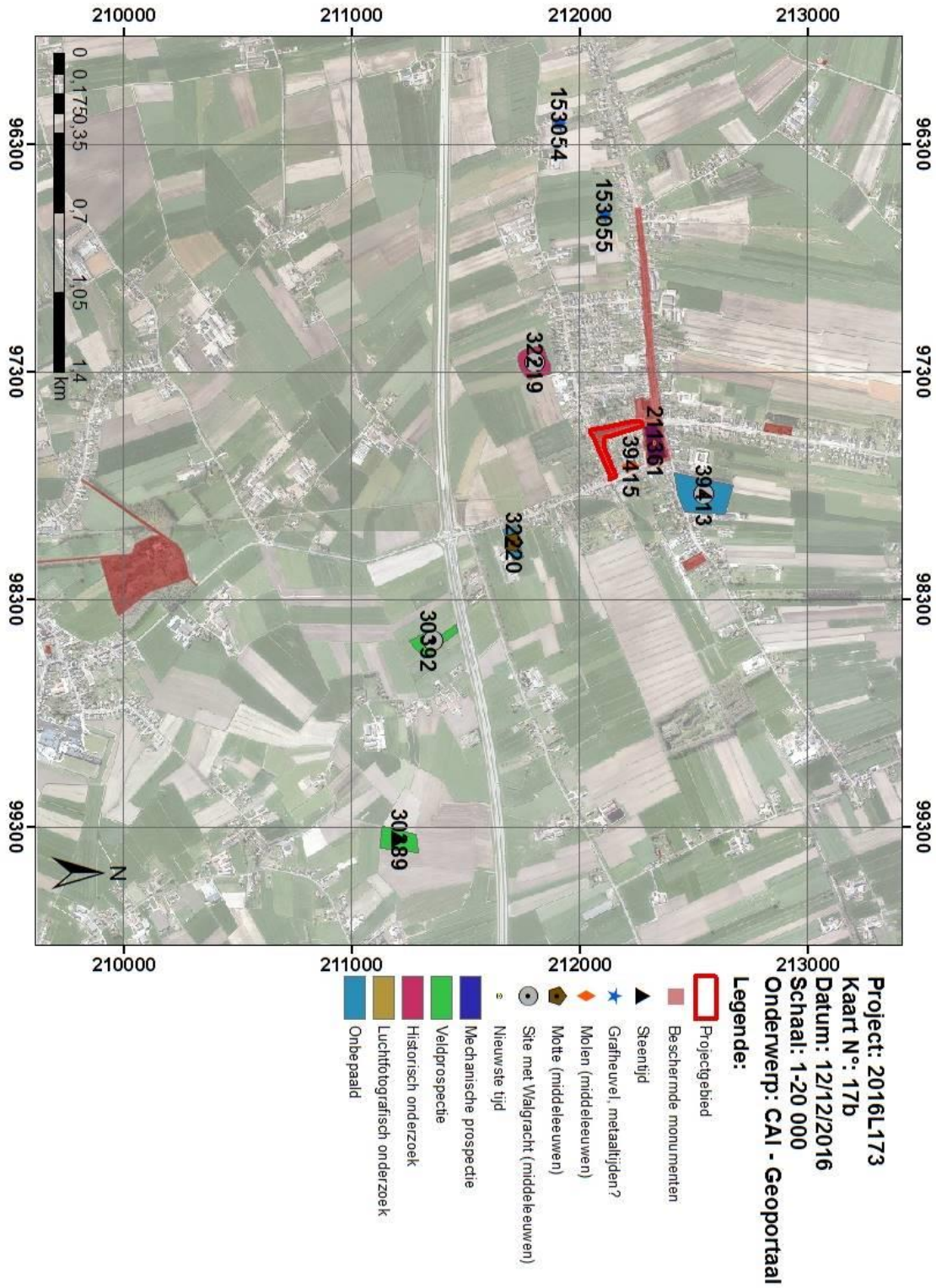
De middeleeuwse Dries net ten noorden van het onderzoeksgebied werd middels een mechanische prospectie (booronderzoek) bemonsterd door BAAC Vlaanderen, evenwel zonder onderschrijvende resultaten (Demoen 2015). We maken hierbij de kanttekening dat bij een booronderzoek minder sluitende resultaten te verwachten zijn dan bij een proefsleuvenonderzoek bij het onderzoek van een Dries.

Voor de volledigheid vermelden we nog enkele andere locaties gedeeltelijk of geheel beschermd als sites met erfgoedwaarde die buiten de lens van de CAI vallen: De parochiekerk O.L.V.-Hemelvaart met ommuurd kerkhof, het molenhof in de ernaar vernoemde molenstraat en twee boerenarbeiderswoningen (OE-ids. 9142, 9034, 9015, 9401, 9011)(Buyck 1993; Dhanens 1951). Allen dateren zij uit de **18de eeuw en later**.

[5] *Cropmarks* zijn afwijkende groeipatronen (kleur) n akkergewassen ten gevolge van (archeologische) verstoringen aanwezig in de ondergrond.

Figuur 19: Ligging projectgebied t.o.v. omliggende CAI-locaties (© Geopunt; Geoportaal Vlaanderen)

Figuur 19b: Ligging projectgebied t.o.v. omliggende CAI-locaties én beschermde OE-sites (© Geopunt; Geoportaal Vlaanderen)

1.2.4 Interpretatie en datering onderzoeksgebied

Het projectgebied bevindt zich in de gemeente Kaprijke (provincie Oost-Vlaanderen). Binnen het projectgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel getuigen de resultaten van het bureauonderzoek van relicten uit perioden van de prehistorie tot de 18de eeuw. Archeologisch vooronderzoek werd reeds uitgevoerd op de voormalige, aanpalende Dries van Kaprijke. Welke met zekerheid getuigtvan het middeleeuwse verleden van het dorp.

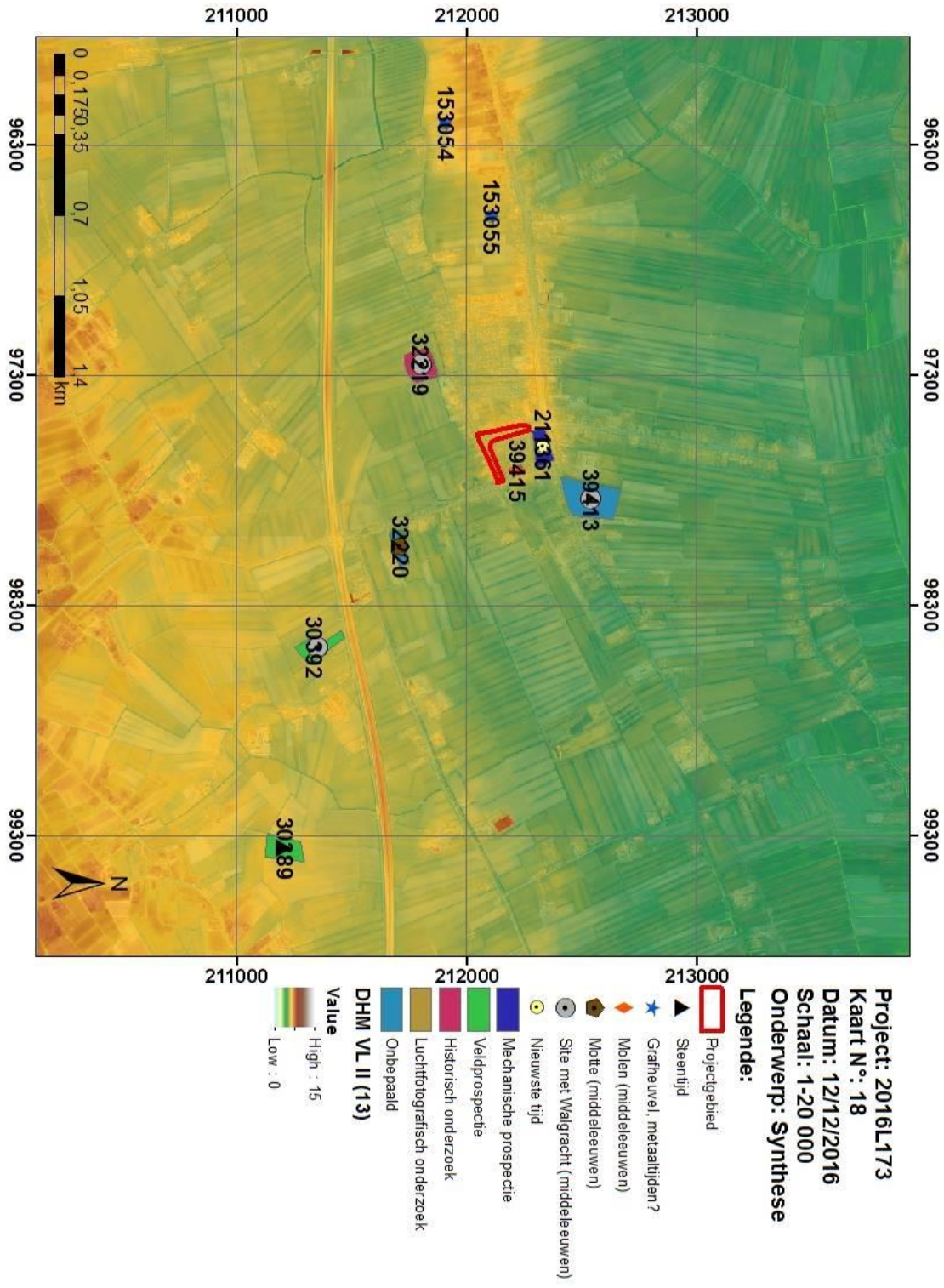
Het onderzoeksgebied valt samen met een groenzone genaamd 'de Paardenmarkt' en de twee flankerende ventwegen. Het ca. 1,35 ha grote terrein, en bij extensie de historische dorpskern van Kaprijke, situeren zich op de oostelijke uitloper van een bescheiden zandrug; welke enkele meters boven het verder vlakke landschap uitsteekt. De locatie is van intrinsiek historisch belang, daar de omliggende laagte (zonder menselijke ingreep) steevast een erg nat moer- of veengebied betrof. Met ander woorden ongeschikt voor reguliere landbouw. De inplanting van middeleeuws bewoning op de enige droge grond in de omgeving was bijgevolg een (van hogerhand uit) gepland proces, met als specifiek doel de marginale gronden op te waarderen en te exploiteren, nadat andere, geschiktere gronden reeds in gebruik waren. Dit idee past binnen de gekende en historisch gedocumenteerde landelijke ontwikkeling van het graafschap Vlaanderen in de 12de en 13de-eeuw.

Hiermee sluiten we evenwel een oudere origine van Kaprijke niet uit. Etymologie van de dorpsnaam, alsook de locatie van potentiële grafheuvels ten oosten van het projectgebied, en de aanwezigheid van de temporeel-continue vierkante vorm van het Plein, bieden mogelijkheid tot hypothesen in Romeinse richting.

1.2.5 Synthese bureauonderzoek

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de oostelijke flank van microzandrug in het Vlaklandschap van Eeklo. De bodem is er opgebouwd uit droog zand. Het terrein bestaat uit twee ventwegen en een groenzone langsheen de N456 gewestweg. Dit gebied bevindt zich geheel in het publiekdomein. De inhoud van de werken in drieledig: riool opwaardering, wegeniswerken en gemeentelijke infrastructuurwerken. De historische en archeologische voorgeschiedenis van de regio bezorgt het projectgebied enig archeologisch potentieel, met tot vandaag resultaten die dateren van het mesolithicum tot de postmiddeleeuwen, met een zwaartepunt in de volle middeleeuwen als deel van een ontginningsdorp.

De aard van de geplande werken is echter van dien aard dat nieuwe ingrepen in grote mate reeds aanwezige antropogeen verstoorde bodems zullen aansnijden. Enkel de sleuf waarin de nieuwe DWA- en RWA-rioolbuizen komen te liggen laat mogelijk ruimte voor het herkennen van archeologische bodemsporen.

Figuur 20: Synthesekaart met ligging projectgebied t.o.v. omliggende CAI-locaties DHM Vl. II (© Geopunt; Geoportaal Vlaanderen

2. Synthese

2.1 Potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel tot kennisvermeerdering zit hoofdzakelijk in het aantreffen van de onderzijde van diepere structuren gerelateerd aan de middeleeuwse activiteiten op het Plein en/of aanpalende markten. Het is echter de vraag in welke mate sporen, structuren en gelaagdheden zullen bewaard zijn gebleven onder het huidige wegdek, waar bovendien reeds in het verleden een riool werd aangelegd. We kunnen uitgaan dat voor de aanleg ervan grondverstorende werken plaats vonden van minimum 0,7 m (wegenis) tot ca. 2 m (bestaande riool) diep.

Bijgevolg wordt het potentieel tot kennisvermeerdering eerder laag tot zeer laag ingeschat. Eventueel aanwezige vindplaatsen zullen immers reeds in het verleden bij aanleg van de bestaande wegenis en riolering verstoord zijn geraakt. De geplande werkzaamheden hebben nu nagenoeg dezelfde impact als de reeds uitgevoerde werkzaamheden. De kans is dan ook klein tot zeer klein dat er bij de geplande werkzaamheden nog restanten van archeologische vindplaatsen worden aangetroffen.

2.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering

Gezien het potentieel tot kennisvermeerdering eerder laag wordt ingeschat en er geen verder archeologisch onderzoek wordt geadviseerd dient hier ook geen kader ter exploitatie van het potentieel tot kennisvermeerdering worden opgemaakt.

2.3 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van de werken door Aquafin in de gemeente Kaprijke (provincie Oost-Vlaanderen) werd een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd. De geplande modernisering van het lokale rioolstelsel en verbetering van weginrichting lieten geen onmiddellijk vooronderzoek ter plaatse toe. Het vooronderzoek beperkte zich dus tot een bureauonderzoek.
In totaal zal er over een afstand van ca. 422 m een gescheiden rioleringsstelsel geïnstalleerd worden ter vervanging van het huidige gemengde stelsel. De werken volgen integraal twee ventwegen parallel aan de N456 gewestweg. Hier zal men na uitbraak van het wegdek in een open werkstrook van 2,5 m breed nieuwe rioolbuizen plaatsen. De gemiddelde diepte van de sleuf bedraagt 1,9 m. In de rest van het projectgebied, in totaal 13 553 m^2 groot, worden enkel werken uitgevoerd aan de weginrichting. De bodem zal er minimaal 0,5 m diep verstoord worden.
Het bureauonderzoek voorzag het projectgebied van een ruimer historisch, archeologisch, landschappelijk, bodemkundig en geologisch kader. Dit kader schetst Kaprijke in de eerste plaats als een ontginningsdorp van turf en wol, gesticht of uitgebouwd in de 12de en 13de eeuw. Hierbij werd mogelijk gebruik gemaakt van een oudere landschapsindeling (Romeins). Het projectgebied bevindt zich aan de rand van een centraal plein waarop in de loop der eeuwen meerdere handel- en ambachtsactiviteiten plaats hadden.
De aard van de geplande werken is echter van dien aard dat nieuwe ingrepen in grote mate reeds aanwezige antropogeen verstoorde bodems zullen aansnijden. Enkel de sleuf waarin de nieuwe DWA- en RWA-rioolbuizen komen te liggen laat mogelijk ruimte voor het herkennen van archeologische bodemsporen. Het archeologisch potentieel is hierdoor beperkt. Te beperkt om vervolgonderzoek te adviseren.

2.4 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van de werken door Aquafin in de gemeente Kaprijke (provincie Oost-Vlaanderen) werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. De geplande modernisering van het lokale rioolstelsel en verbetering van weginrichting lieten geen veldwerk ter plaatse toe.
In totaal zal er over een afstand van ca. 422 m een gescheiden rioleringsstelsel geïnstalleerd worden ter vervanging van het huidige gemengde stelsel. De werken volgen integraal twee

ventwegen parallel aan de N456 gewestweg. Hier zal men na uitbraak van het wegdek in een open werkstrook van 2,5 m breed nieuwe rioolbuizen plaatsen. De gemiddelde diepte van de sleuf bedraagt 1,9 m. In de rest van het projectgebied, in totaal 13 553 m^2 groot, worden enkel werken uitgevoerd aan de weginrichting. De bodem zal er minimaal 0,5 m diep verstoord worden.
De bureaustudie voorzag het projectgebied van een ruimer historisch, archeologisch, landschappelijk, bodemkundig en geologisch kader. Dit kader plaatst Kaprijke in de eerste plaats als een ontginningsdorp van turf en wol, gesticht of uitgebouwd in de 12de en 13de eeuw. Hierbij werd mogelijk gebruikgemaakt van een oudere landschapsindeling (Romeins). Het projectgebied bevindt zich aan de rand van een centraal plein waarop in de loop der eeuwen meerdere handel- en ambachtsactiviteiten plaats hadden.
De aard van de geplande werken is echter van dien aard dat nieuwe ingrepen in grote mate reeds aanwezige antropogeen verstoorde bodems zullen aansnijden. Enkel de sleuf waarin de nieuwe DWA- en RWA-rioolbuizen komen te liggen laat mogelijk ruimte voor het herkennen van archeologische bodemsporen. Het archeologisch potentieel is hierdoor beperkt. Te beperkt om vervolgonderzoek te adviseren.

Bibliografie

Literatuur:

Ampe C., 1995. *Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen*. Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks nr. 4.

Buyck R., 1993. *Kerkelijke en parochiaal leven te Kaprijke (13de – 18de eeuw)*, Appeltjes van het Meetjesland, Jaarboek 44, 5-76.

Demoen D., Gierts I. 2015. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kaprijke- Dorp: bureaustudie en veldwerk,* Baac Vlaanderen Rapport 148, Bassevelde.

Dhanens E., 1951. "Ter Kruisen", Kaprijke, Appeltjes van het Meetjesland 3, 9-23.

Stockman L., 1971. De hofstede van de abdij Zoetendale te Kaprijke, Ons Meetjesland, Jg, 4, nr, 1, 33-34.

Van Thuyne C., 1993. *Archeologisch onderzoek in de gemeente Lembeke: prospectie-analyse-synthese,* Gent.

Verhulst A., 1995. *Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet;Gent, 81-82.

Digitale bronnen:

Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier DO002199, Kaprijke: Bouwkundig erfgoed (LANCLUS K., 2002).

Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier DO002199, Kaprijke: Bouwkundig erfgoed (LANCLUS K., 2002).

www.geopunt.be

www.cai.be

https://dov.vlaanderen.be/

https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/21818

https://cartesius.be

Kaartmateriaal:

Buffel Ph & Vandenberghe N., 2002. Tertiairgeologische kaart - Kaartblad Brugge 13: opgemaakt door Buffel Ph. en Vandenberghe N. (KULeuven).

Bogemans F., 2005. Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart: Kaartblad Brugge 13. Vlaamse Overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris (1771-1778) kaartblad 33.

Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854).

Topografische Popp-kaart (1842-1879).

Bijlage

Figurenlijst:

Figuur 1: Situering projectgebied t.o.v. archeoregio's Vlaanderen

Figuur 2: Uitsnede kadasterkaart met aanduiding projectgebied

Figuur 3: Uitsnede topografische kaart met aanduiding projectgebied

Figuur 4: Orthografische weergave projectgebied

Figuur 5a-f: Uitsneden plannenbundel stedenbouwkundige aanvraag

Figuur 6: Vereenvoudigd overzicht bodemingreep

Figuur 7: Uitsnede Tertiair-geologische kaart

Figuur 8: Uitsnede Quartair-geologische kaart

Figuur 9: DHM Vlaanderen II (macro)

Figuur 10: DHM Vlaanderen II (meso)

Figuur 11: DHM Vlaanderen II (micro)

Figuur 12: Uitsnede bodemtextuurkaart

Figuur 13: Uitsnede bodemdrainagekaart

Figuur 14: Uitsnede bodemerosiekaart

Figuur 15: Uitsnede bodemgebruikskaart

Figuur 16: Uitsnede kaart van Ferraris

Figuur 17: Uitsnede topografische kaart van Vandermaelen

Figuur 18: Uitsnede Popp-kaart

Figuur 19a-b: Situering projectgebied t.o.v. gekende CAI-locaties en sites met erfgoedwaarde volgens het geoportaal

Figuur 20: Synthesekaart van het projectgebied, het digitaal hoogtemodel en de gekende CAI-locaties en sites met erfgoedwaarde volgens het geoportaal.

Plannenlijst:

Projectcode: 2016L173		**Onderwerp**: Plannenlijst bureauonderzoek			
Kaart Nr.:	**Type**	**Onderwerp**	**Aanmaak-schaal**	**-wijze**	**-datum**
1	Archeoregio's	Situering t.o.v. Vlaanderen (archeoregio's OE)	1-1250 000	Digitaal	12/12/2016
2	Topografische kaart	Ligging projectgebied (© NGI)	1-3000	Digitaal	12/12/2016
3	Orthofoto	Ligging projectgebied (© Geopunt)	1-3000	Digitaal	12/12/2016
4	Kadaster	Kadastraal perceel (© Geopunt)	1-3000	Digitaal	12/12/2016
5	Tertair-geologische kaart	Uitsnede uit de Tertiair-geologische kaart (© dov vlaanderen)	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
6	Quartair-geologische kaart	Uitsnede uit de Quartair-geologische kaart (© dov.vlaanderen).	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
7	DHM-macro	DHM Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)	1-50 000	Digitaal	12/12/2016
8	DHM-meso	DMH Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)	1-15 000	Digitaal	12/12/2016
9	DHM-micro	DMH Vlaanderen II (© GDI-Vlaanderen)	1-3000	Digitaal	12/12/2016
10	Bodemtextuur-kaart	Uitsnede bodemtextuurkaart (© dov.vlaanderen).	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
11	Bodemdrainage-kaart	Uitsnede bodemdrainagekaart (© dov vlaanderen).	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
12	Bodemerosie-kaart	Uittreksel bodemerosiekaart (© dov vlaanderen)	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
13	Bodemkaart-Bodemgebruik	Uittreksel bodemgebruikskaart (© dov vlaanderen)	1-10 000	Digitaal	12/12/2016
14	Historische kaart	Uitsnede Ferrariskaart, met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)	1-8000	Digitaal	12/12/2016
15	Historische kaart	Uitsnede topografische kaart van Vandermaelen (© Geopunt)	1-8000	Digitaal	12/12/2016
16	Historische kaart	Uitsnede Popp- kaart (© Geopunt)	1-8000	Digitaal	12/12/2016
$17_{(a-b)}$	CAI	Ligging projectgebied t.o.v. omliggende CAI-locaties (© Geopunt, geoportaal)	1-20 000	Digitaal	12/12/2016
18	Synthese	Synthese kaart met CAI locaties en werkzone geprojecteerd op DHM en orthofoto (winteropname 2015 - © AGIV).	1-20 000	Digitaal	12/12/2016
19	Orthofoto	Benadering bodemingreep (© plannenbundel stedenbouwkundige vergunning)	1-2500	Digitaal	12/12/2016